

Prostorna struktura gradske četvrti Podsljeme

Knjaz, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:860947>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Helena Knjaz

Prostorna struktura gradske četvrti Podsljeme

Diplomski rad

**Zagreb
2023.**

Helena Knjaz

Prostorna struktura gradske četvrti Podsljeme

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre geografije

**Zagreb
2023.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer: istraživački (Prostorno planiranje i regionalni razvoj)* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Vedrana Prelogovića

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Prostorna struktura gradske četvrti Podsljeme

Helena Knjaz

Izvadak: Rad analizira prostornu strukturu gradske četvrti Podsljeme. Prostorna struktura gradske četvrti Podsljeme analizirana je kroz tri komponente prostorne strukture, a to su funkcionalno-prostorna, socijalno-prostorna te morfološka struktura. Položaj gradske četvrti Podsljeme vrlo je specifičan te je zbog svoj položaja i reljefnih ograničenja kasnije zahvaćen urbanizacijom. Kroz kratki povijesni pregled razvoja gradske četvrti Podsljeme i fizičko-geografska obilježja, želi se ukazati na razlog kasnije urbanizacije tog dijela grada te važnost očuvanja tog kraja. Kako bi se taj kraj očuvao, analizirani su prostorni planovi Grada Zagreba i navedene su mogućnosti za budući razvoj gradske četvrti Podsljeme, koji bi očuvali etno baštinu te prirodnu baštinu, kojom gradska četvrt Podsljeme obiluje.

50 stranica, 21 grafičkih priloga, 4 tablica, 48 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: gradska četvrt Podsljeme, prostorna struktura, fizičko-geografska obilježja, prostorni plan, Zagreb

Voditelj: doc. dr. sc. Vedran Prelogović

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Vedran Prelogović
prof. dr. sc. Dražen Njegač
prof. dr. sc. Aleksandar Toskić

Tema prihvaćena: 14. 1. 2021.

Rad prihvaćen: 9. 2. 2023.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Spatial Structure of Podsljeme District

Helena Knjaz

Abstract: The paper analyses the spatial structure of the city district of Podsljeme. The spatial structure of the city district of Podsljeme was analysed through three components of the spatial structure, namely functional-spatial, social-spatial, and morphological structure. The location of the city district of Podsljeme is very specific, and due to its location and relief restrictions, it was affected late by urbanization. Through a brief historical overview of the development of the Podsljeme city district and its physical and geographical features, we want to point out the reason for the later urbanization of that part of the city and the importance of preserving that area. To preserve that area, the spatial plans of the City of Zagreb were analysed and the possibilities for the future development of the Podsljeme district were listed, which would preserve the ethnic heritage and natural heritage, which the Podsljeme district abounds in.

50 pages, 21 figures, 4 tables, 48 references; original in Croatian

Keywords: city district of Podsljeme, spatial structure, geo-physical features, spatial plans, Zagreb

Supervisor: Vedran Prelogović, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Vedran Prelogović, PhD, Assistant Professor
Dražen Njegač, PhD, Full Professor
Aleksandar Toskić, PhD, Full Professor

Thesis title accepted: 14/01/2021

Thesis accepted: 09/02/2023

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i svrha rada	1
1.2. Prostorni okvir rada	2
1.3. Metode i izvori podataka	3
1.4. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature	4
2. FIZIČKO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADSKJE ČETVRTI PODSLJEME	5
3. PROSTORNI RAZVOJ GRADSKJE ČETVRTI PODSLJEME	12
3.1. Administrativni razvoj	15
4. PROSTORNA STRUKTURA GRADSKJE ČETVRTI PODSLJEME	17
4.1. Funkcionalno-prostorna struktura	17
4.1.1. Poslovanje	19
4.1.2. Stanovanje	20
4.1.3. Obrazovanje	22
4.1.4. Rekreacija i odmor	24
4.1.5. Promet	26
4.2. Socijalno-prostorna struktura	29
4.3. Morfološka struktura	36
4.3.1. Plan četvrti	36
4.3.2. Tipovi zgrada	38
5. PROSTORNI PLANOVI I PRETPOSTAVKE BUDUĆEG RAZVOJA GRADSKJE ČETVRTI PODSLJEME	41
6. ZAKLJUČAK	47
7. LITERATURA	48
8. IZVORI	50
Prilozi	VII

1. UVOD

1.1. Predmet i svrha rada

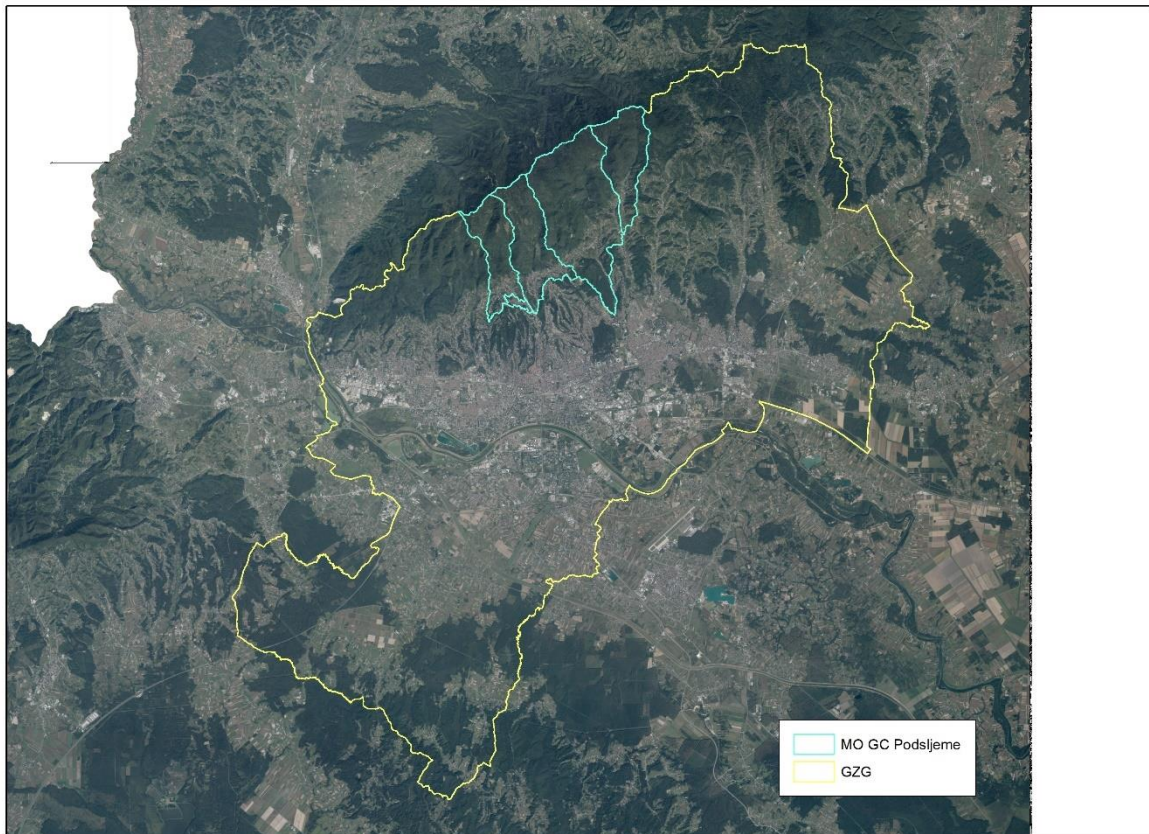
Predmet rada je gradska četvrt Podsljeme i njezina prostorna struktura. Prostorna struktura nekog prostora obuhvaća različite komponente prostora. Te komponente prostorne strukture podijeljeni su u tri skupine: funkcionalno-prostorna, socijalno-prostorna i morfološka struktura. Svaka navedena struktura može se zasebno sagledati, no za potpunu analizu tj. za potpunu sliku nekog prostora potrebno je analizirati sve strukture i zajedno ih povezati. Kao što je prethodno spomenuto predmet rada je gradska četvrt Podsljeme, koja će biti analizirana prema spomenutim strukturama (funkcionalno-prostorna, socijalno-prostorna i morfološka). GČ Podsljeme odabrana je radi specifičnog položaja u odnosu na sami grad, zbog manjka radova napisanih o njoj te zbog autorovog poznavanja tog područja. Područje GČ Podsljeme, kakvo nam je danas poznato, u sastav grada Zagreba pripojeno je tek u drugoj polovici 20. stoljeća. To područje smatralo se periferijom grada, no kada je pripojeno gradu možemo pratiti ubrzanu urbanizaciju koja je vremenski pratila i urbanizaciju grada Zagreba.

Cilj rada je pokazati kako je ubrzana urbanizacija Zagreba, a samim time i GČ Podsljeme utjecala na morfološku, funkcionalno-prostornu i socijalno-prostornu strukturu same gradske četvrti te odgovoriti na pitanja: Kako je reljef utjecao na izgradnju? Zadovoljavaju li postojeće institucije (škola, vrtić) i infrastruktura potrebe stanovništva? Postoje li razlike između mjesnih odbora GČ Podsljeme? Kako se morfološka struktura mijenjala tijekom godina? Kako se dalje može razvijati GČ Podsljeme, ako se gleda Prostorni plan grada Zagreba i Generalni urbanistički plan grada Zagreba?

Svrha rada je ukazati na probleme u gradskoj četvrti Podsljeme, koji su njihovi uzroci te ponuditi moguća rješenja za te probleme, te ponuditi određene smjernice koje bi pomogle kod očuvanja baštine i cjelokupnog razvoja.

1.2. Prostorni okvir rada

Gradska četvrt Podsljeme (kasnije GČ Podsljeme) jedna je od 17 gradskih četvrti grada Zagreba. Na području GČ Podsljeme djeluje 5 mjesnih odbora (dalje MO): MO Šestine, MO Gračani, MO Mlinovi, MO Markuševec i MO Vidovec. GČ Podsljeme smještena je na sjeveru Zagreba; omeđena je sa: na zapadu GČ Črnomerec, na istoku GČ Gornja Dubrava, na jugu sa GČ Maksimir i GČ Gornji grad – Medveščak, a na sjeveru s Krapinsko – zagorskom županijom, što je ujedno i sjeverna granica grada Zagreba (slika 1). Površina GČ iznosi 5.944,48 ha (59,44 km²) te prema popisu stanovništva iz 2011. na području GČ živi 19 165 stanovnika. Gustoća stanovnika iznosi 322,4 stan/km² što je iznadprosječna gustoća naseljenosti za Hrvatsku, no ispod prosjeka za grad Zagreb. Potrebno je još napomenuti kako 90% prostora GČ čini Park prirode Medvednica te su naseljeni niži dijelovi GČ.

Slika 1 Smještaj GČ Podsljeme u odnosu na grad Zagreb

Izvor: DGU, 2021

1.3. Metode i izvori podataka

Kako bi se polazne hipoteze dokazale korišten je niz metoda i tehnika. Za određivanje prostornog okvira rada i osnovne karakteristike promatranog prostora u radu korištena je relevantna znanstvena literatura, niz kvantitativnih i kvalitativnih metoda. Kartografski prikaz fizičko-geografskih obilježja četvrti napravljen je pomoću GIS alata (softver ArcGIS 10), pomoću GIS-a napravljen je kartografski prikaz administrativnog područja grada Zagreba, javnog gradskog prometa te demografske analize. Kartografski prikazi napravljeni su prema podacima *Državne geodetske uprave, Geoportala grada Zagreba te Gradskog ureda za strategijsko planiranje i razvoj grada*. Od kvantitativnih metoda korištene su demografske i druge analize stanovništva. Demografske analize uključivale su kretanje broja stanovnika, obrazovanje, nezaposlenost, razmještaj stanovništva. Korišteni podaci o stanovništvu preuzeti su sa web stranica *Državnog statističkog zavoda*. Naglasak istraživanja stavljen je na zadnja tri međupopisna razdoblja (od 2001. do 2021.g.). Demografski podaci bit će analizirani na razini gradske četvrti, radi lakše usporedbe s ostalim gradskim četvrtima, ali i na razini mjesnih odbora gradske četvrti Podsljeme, kako bi se ukazale razlike između četvrti. Praćenje planskog razvoja gradske četvrti, namjena prostora u prošlosti i danas te budući razvoj prostora moguće je kroz proučavanje prostorno-planske dokumentacije, to se odnosi na Prostorne planove i Generalne urbanističke planove. Uz pomoć prostorno-planske dokumentacije korištena je metoda predviđanja i prognoziranja kojom su donijeti zaključci o budućem razvoju promatranog područja.

1.4. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature

Glavna smjernica u izradi ovog rada je bila knjiga Milana Vreska *Grad i urbanizacija*, u kojoj su definirana obilježja grada i prostor grada. Marinović-Uzelac (1986) u knjizi *Naselja, gradovi, prostori* iznosi definicije prostornog planiranja, urbanizacije, ali ukazuje i na važnost regionalnog planiranja te prostornog planiranja na primjeru gradova u Hrvatskoj. Prostor gradske četvrti Podsljeme rijetko je samostalno obrađivan pa tako glavnina literature vezana za čitav grad Zagreb te je za ovaj rad bilo potrebno „izvući“ samo ono što se ticalo gradske četvrti Podsljeme. Početna smjernica za daljnje istraživanje o Zagrebu bio je broj *Geografskog horizonta* posvećen Zagrebu (br. 40/2, 1994.). Broj obuhvaća niz tema, od fizičko-geografskih, prometnih, klimatskih, industrije, demografskih. Za prirodno – geografska obilježja korištena je knjiga Josipa Roglića *Fizičko geografska obilježja Zagreba i okolice*. Nadalje magistarski rad Josipa Hrena *Urbanizacija Podsljemena*, diplomski rad Matije Bunjaka Pajdeka *Historijsko geografski razvoj zagrebačkih prigorskih naselja* i knjiga Krune Vuka *Šestine sele v Zagrebu* bili su vodilja k boljem shvaćanju razvoja promatranog područja. Službenu web stranicu grada Zagreba bilo je nemoguće zaobići. Povijesni razvoj grada Zagreba od prapovijesti do sadašnjosti napisana je u dvije knjige *Povijest grada Zagreba* pod uredništvom Slavka i Ive Goldsteina. O pojedinim segmentima prostorne strukture grada piše Vresk, Prelogović, Bašić, Slavuj i dr. Bašić promatra unutargradski razmještaj stanovništva te socijalno-prostornu segregaciju stanovništva.

2. FIZIČKO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADSKE ČETVRTI PODSLJEME

Bitan faktor u razvoju i izgradnji grada ima prirodna osnova. U prošlosti se zbog slabe razvijenosti tehnologije gradilo na pristupačnom prostoru tj. uglavnom u nizinama, kasnijim razvojem tehnologije počelo se graditi i na nepristupačnim terenima. U ovom poglavlju želi se ukazati na prirodnu osnovu gradske četvrti Podsljeme, koja je zbog svog izgleda doživjela kasniji razvoj.

Zagreb je smješten na obroncima Medvednice i u dolini rijeke Save. To je ugrubo određen reljef Zagreba. Prema Rogliću (2007) reljef Zagreba možemo podijeliti na tri cjeline: ravnice, pobrđa i gore. Žuljić (1964), isto tako spominje različite reljefne zone Zagreba, a to su planinski masiv Medvednice, Medvedničko prigorje, blago razvijeni ogranci prigorja s manjim platoima, dolinska proširenja sa uskom zaravni i aluvijalna ravan rijeke Save. Bognar (1994) razlikuje šest orografskih tipova reljefa koji se razlikuju prema obliku, visini, raščlanjenosti i nagibu: nizinski, zavalski, ravnjački, predgorski, brdski i gorski ili planinski. Nizine i zavale možemo svrstati u kategoriju akumulacijsko-tektonskog, ravnjaci, predgorske stepenice i pobrđa u kategoriju denudacijsko-akumulacijskog, a gore ili planine u kategoriju denudacijsko-tektonskih morfostruktura (reljefni oblici nastali međuovisnošću djelovanja endo i egzomorfoloških sila i procesa) (Bognar, 1994). Pošto se u ovom radu obrađuje gradska četvrt Podsljeme, detaljnije ćemo obraditi cjeline pobrđa i gora tj. Medvedničkog prigorja koja su ključni dio četvrti (slika 2). Karakteristika zagrebačkog pobrđa je izrazita dinamičnost reljefa, koja je određena tektonskim pokretima. Zagreb se nalazi na tektonski aktivnom području, a samim time i gradska četvrt Podsljeme. Značajniji rasjedi su Zagrebački rasjed koji se pruža od SI do JZ tj. prati podnožje Medvednice i rasjed Stubica-Kašina koji dijeli Medvednicu na dva strukturna bloka: Sljeme i Zelinsku goru (Pribičević i dr., 2007). U već spomenuti dinamični reljef ubrajamo hidrografsku mrežu i geološki sastav tla koji su uz tektonske pokrete stvorili rebrasti reljef s proširenim dolinama u prigorju i u području kontakata s ravnicom, što je pogodovalo širenju grada prema sjeveru (Žuljić, 1964). Značajni nagibi padina počinju već na 400 m nadmorske visine, što je ograničavajući faktor za razvoj tog područja u gospodarskom smjeru te je građevinski prezahtjevan, no kako Žuljić (1964) spominje taj ograničavajući faktor sačuvao je Medvednicu od devastacije. Prema Rogliću (2007) visinska razlika Mihaljevca (206 m) prema Remetama i Gornjem Prekrižju (345 m) iznosi preko 140 m padine i sa nagibom

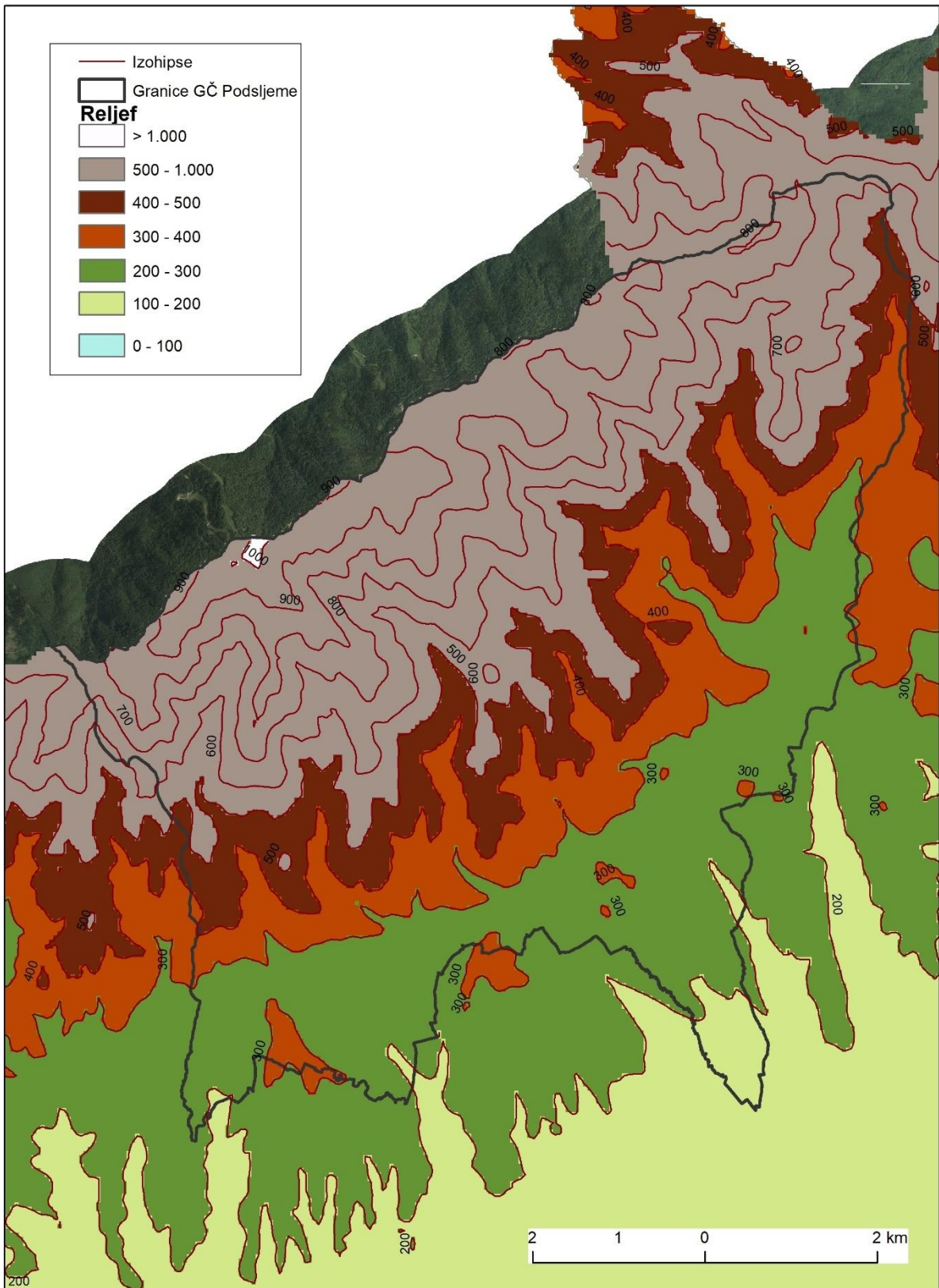
većim od 45° česta su pojava. Na slici 3 prikaz je nagib padina na području gradske četvrti Podsljeme. Veliki udio GČ Podsljeme pripada kategoriji 12° - 32° što označava znatno nagnutu padinu.

Na području GČ Podsljeme nalaze se mnogobrojni potoci: Vidovec, Bidrovec, Trnava, Deščevec, Mrzljak, Štefanovec, Klinovec, Bliznec, Gračanski potok, Kuniščak, Kraljevec, Gračanski Ribnjak (slika 5). Potoci su u prošlosti imali značajnu gospodarsku ulogu, koja se do danas izgubila. Na većim potocima izgrađena su retencijska područja u sustavu zaštite od poplave grada Zagreba (slika 4). Ovakvi zahvati bili su potrebni zbog čestih plavljenja ovog područja u prošlosti, a pošto je ovo područje sada dosta gusto naseljeno i to u područjima dolina potoka, oni su bili nužni. Značajnija retencijska područja su: Lagvić, Pusti dol, retencija Jazbina, retencija Trnava, Bidrovec I, Bidrovec II, Vidovec I te Vidovec II. Doline Kuniščaka, Medveščaka, Blizneca i drugih relativno su dublje i njihove strane strmije. Potoci su izvršili jače usijecanje, doline su im uže i na stranama su česta klizanja – nepovoljan element u kraju, koji inače ima izuzetno rezidencijalne prednosti (Roglić, 2007). Veliki dio gradske četvrti pripada pijedmonskoj ili podgorskoj udolini koja se kontinuirano pruža od Šestina do Dubrave tj. na dužini od 7 km (Roglić, 2007). Podgorska udolina podijeljena je u manje sektore prema potocima koji protječu njom, a to su Kuniščak, Medveščak, Bliznec i Miroševac. Prema Rogliću (2007) ovakav rebrasti reljef na području današnje GČ Podsljeme omogućavao je je smještaj i život samo malih naseobina koja su bila jače međusobno povezana, nego sa prisavskom ravnicom. Za razliku od podgorske udoline, balkonska stepenica, na kojoj se nalazi povijesna jezgra Kaptola i Gradeca, bila je pogodnija za razvoj zbog svojeg blažeg reljefa. Širenjem Zagreba prema jugu tj. južno od Save, mijenja se odnos između prigorja i centra grada. Pijedmonska udolina specifična je za taj dio medvedničkog prigorja te ga ne možemo nigdje drugdje pronaći (Roglić, 2007). Kod reljefa GČ Podsljeme javljaju se i klizišta koja su većim dijelom oživjela tek kada su se pojavili značajniji građevinski radovi i to na području Mlinova i Gračana. Zbog klizišta nije bila moguća gradnja višekatnica pa su stoga prevladavale obiteljske kuće, dok se nije tehnologija dovoljno razvila da bi se klizišta mogla spriječiti.

Dinamičan reljef GČ Podsljeme utječe i na klimu tog područja, razlike u temperaturama i padalinama nisu velike, ali se razlika ipak vidi, a i osjeti. Prema Penzar (1976) djelovanje Medvednice je višestruko i povoljno; šumoviti prisojni obronci na sjevernoj strani grada djeluju kao termički regulator koji ublažava temperaturne razlike i štiti grad od hladnog sjevernog vjetrova. Vjetrovi koji pušu sa Medvednice stanovnicima GČ te samom Zagrebu donose „svjež“ zrak te ljeti sprječavaju stagnaciju mirnog zraka (Penzar, 1976). Klima je vrlo bitan faktor u PP

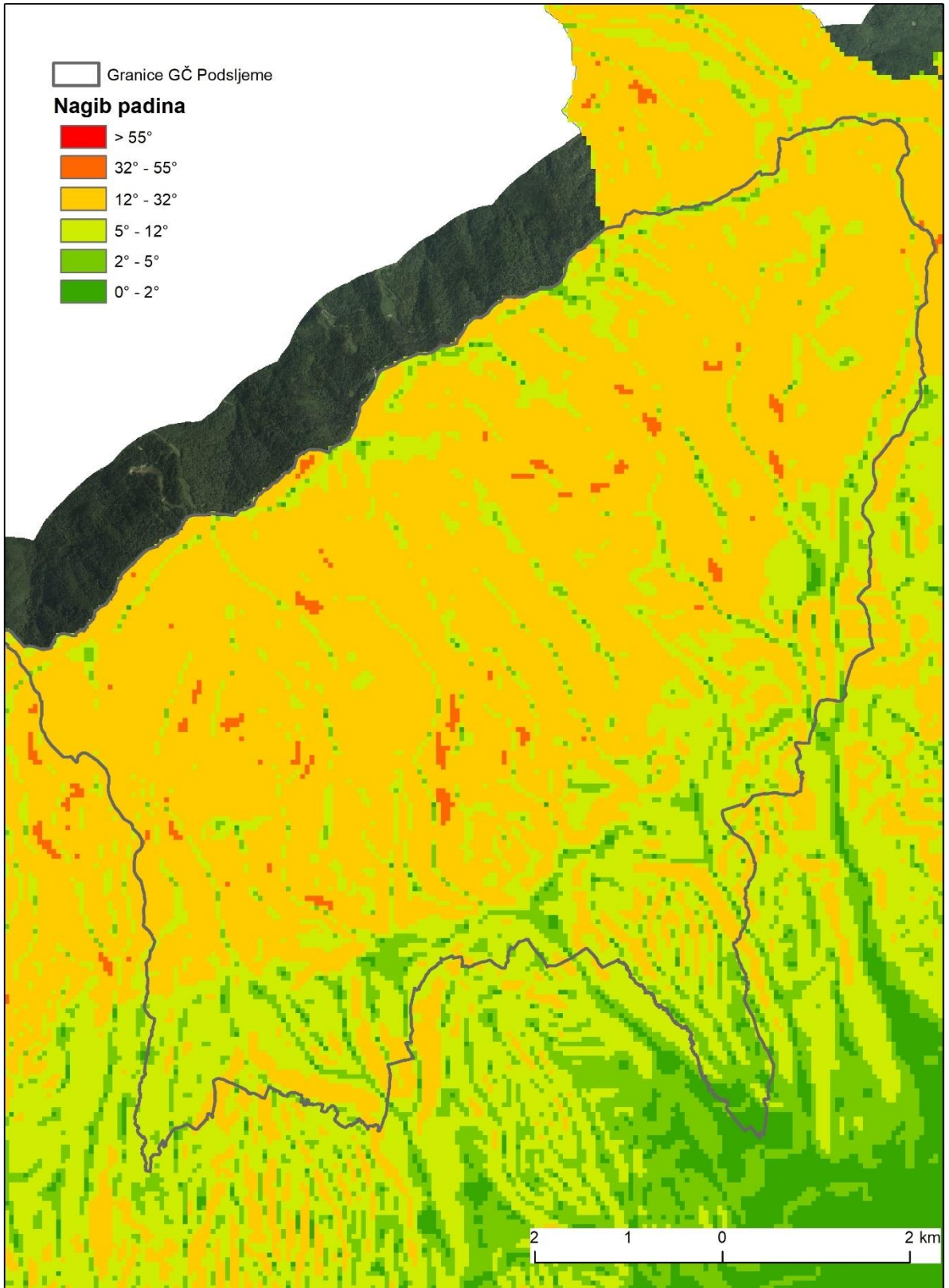
Medvednica, pošto je ona glavno sportsko-rekreacijsko područje, ona je dovoljno povoljna da se tokom cijele godine može provoditi vrijeme u PP, zimi je omogućeno skijanje i sanjkanje, a ostatak godine druge rekreacijske aktivnosti.

Kroz povijest na podsljemenskom području nalazila su se mali zaseoci koji su opskrbljivali središte grada. Kako reljef i tlo nisu najpovoljniji te kako se grad razvijao prema jugu tj. na poloje Save gdje je tlo plodnije, tako je Podsljeme gubilo na svojoj važnosti. Kako je već spomenuto, zaseoci su bili međusobno bolje povezani, nego s gradom, čemu je razlog slaba prometna povezanost. To je dovelo do kasnije urbanizacije tog prostora koji je danas rezidencijalno i rekreacijski vrlo privlačan. Težište naseljenosti na području Podsljemena do polovice 20.st. predstavljala su sela smještena na vrhovima rebara ili povišenim potočnim terasama, nakon izgradnje glavnih cesta uz veće potoke težište se polako premješta prema većim potočnim dolinama, koja postaju atraktivnija za izgradnju (Hren, 2003).

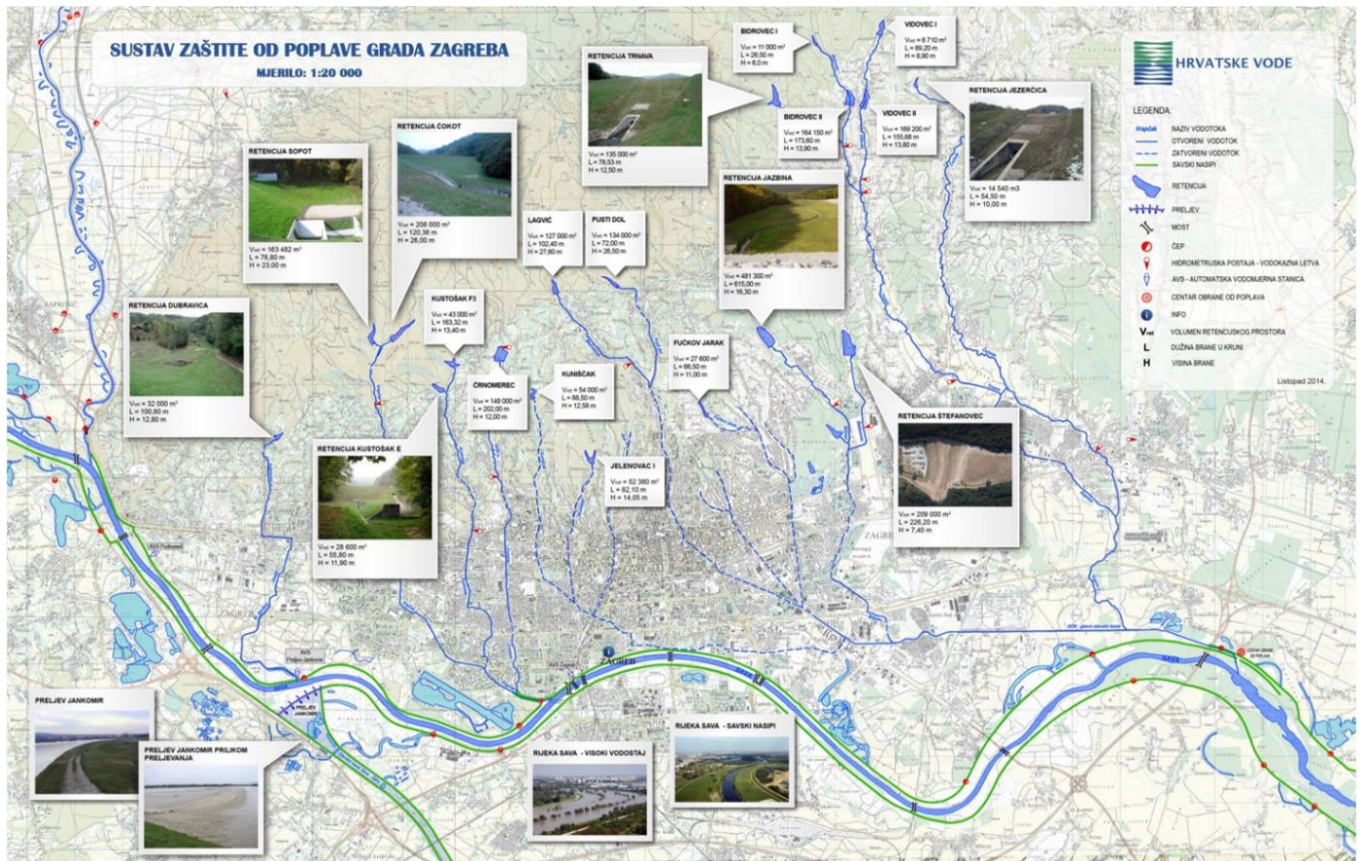
Slika 2 Hipsometrijska karta gradske četvrti Podsljeme

Izvor: DGU, 2022

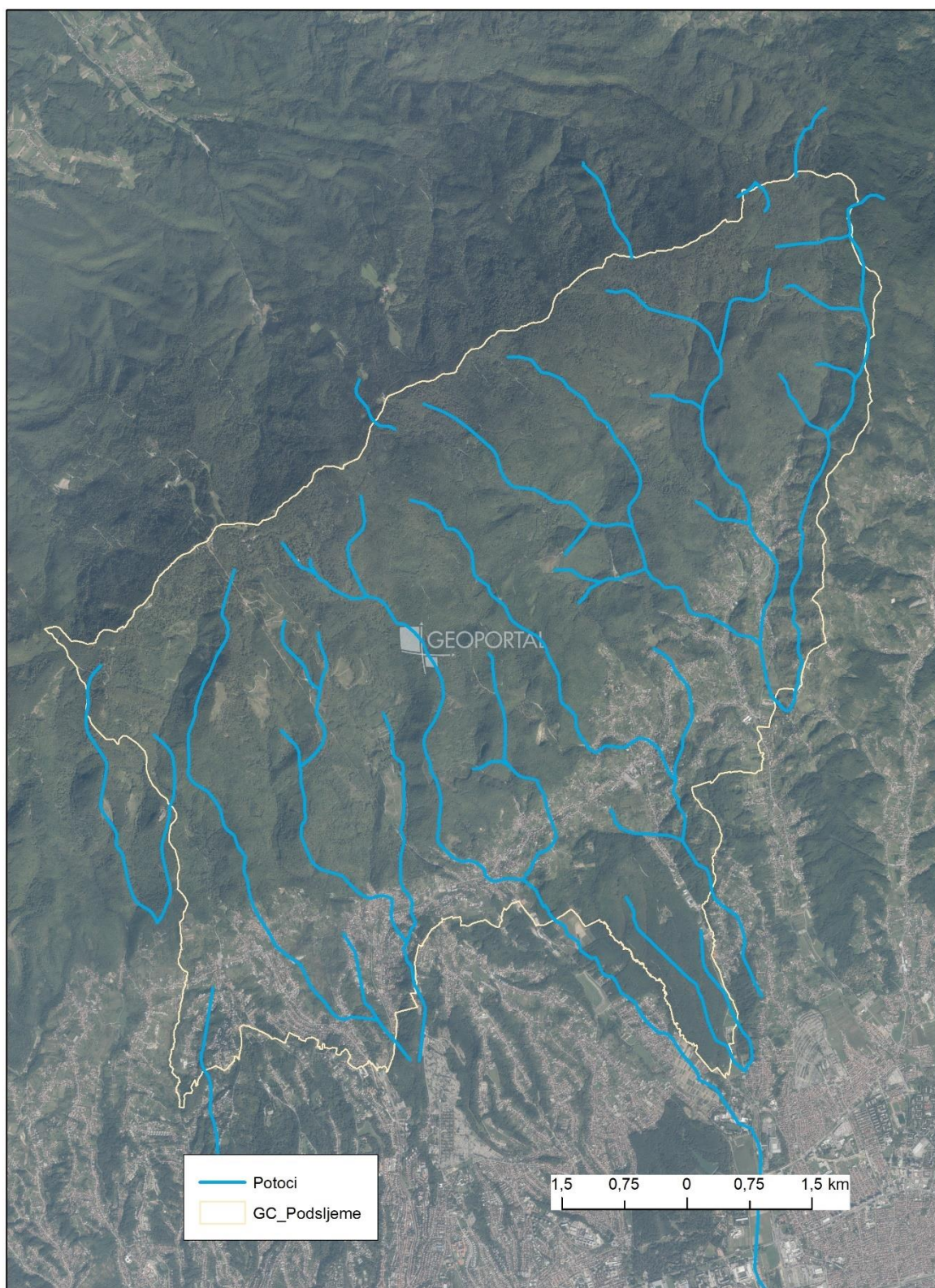
Slika 3 Nagiba padina na području gradske četvrti Podsljeme

Izvor: DGU, 2022

Slika 4 Karta retencija na području grada Zagreba

Izvor: Hrvatske vode, 2022

Slika 5 Potoci na področju gradske četrti Podsljeme

Izvor: DGU, 2022

3. PROSTORNI RAZVOJ GRADSKE ČETVRTI PODSLJEME

Povijesne prilike, kao i specifičan geografski smještaj između brda i rijeke, utjecali su na njegov urbanistički razvoj, kao i na razvoj cijele aglomeracije (Kolar, 2014). Prostorni razvoj gradske četvrti Podsljeme pratit ćemo od srednjeg vijeka do danas. Razdoblje prapovijesti i antike nije toliko važno pošto nije bilo značajnijeg naseljavanja u podsljemenskoj zoni, pošto koncept naselja nije bio razvijen. Važno je spomenuti da su iz razdoblja prapovijesti nađeni ostaci života, kao što su špilje i dr., nalazišta su razbacana diljem grada, od šireg središta (Opatovina, potok Medveščak, Trnje) do rubnih dijelova i prigradskih naselja (Jarun, Rudeš, Markuševec, Donja Kustošija, južni obronci Medvednice, Podsused, Vidovec, Jalševac) (Gračanin, 2012). U Antici je najvažnije naselje na području današnje zagrebačke regije bila Andautonija (Ščitarjevo), uz Andautoniju spominje se i Gradec kao naselje na obroncima Medvednice. Najvažnije su bile ceste koje su prolazile podsljemenskom zonom. Ceste su spajale i brojne kamenolome, a najpoznatiji je bio u Črnoj Vodi, koji je danas ulica u Markuševcu (Bunjak Pajdek, 2018). Cesta kojoj je ishodište bio kamenolom u Črnoj Vodi kod Markuševca, usmjeravala se pokraj Gradišća u Remetama prema Dubravi i Bratovštini, cesta koja je išla od kamenoloma u Čučerju spuštala se duž istoimenog potoka do Granešine, gdje se nadovezivala na pravac iz Markuševca (Gračanin, 2012). Danas je cestovno jače povezan s Dubravom, nego sa susjednim naseljima, što možemo povezati sa rimskim utjecajem izgradnje cesta, koji je jačao vezu sjever-jug.

Prema općeprihvaćenom mišljenju Slaveni su se na područje današnjeg Zagreba počeli doseljavati između 7. i 9.st. (Kolar, 2014 prema Knežević, 2011). Naselje koje je tada nastalo činila su dva brežuljka i dolina potoka Medveščak. Osnutkom biskupije 1094.g. jedinstveni se teritorij razdvojio i time je nastao dvojni grad, Kaptol i Gradec (Kolar, 2014). U Srednjem vijeku, današnja naselja u GČ Podsljeme, počinju dobivati nazive kakve danas poznajemo. U srednjem vijeku osjeća se veliki utjecaj Gradeca, Kaptola, samostana u Remetama te Medvedgrada, posebice u podsljemenskoj zoni (Bunjak Pajdek, 2018). Šestine, Gračani, Mlinovi, Markuševec i Vidovec u srednjem vijeku bili su pod različitim jurisdikcijama, tako su Markuševec i Vidovec bili posjedi Kaptola, no s obzirom na njihovu udaljenost razvijali su se skoro samostalno; Gračani su bili pod utjecajem Gradec, no zbog blizine Remeta i Medvedgrada utjecaji su se miješali te je to dovodilo do sukoba na području Gračana; Medvedgrad je uvelike utjecao na Šestine (Bunjak Pajdek, 2018). Gradečani su od polovine

13.st. i sami kupovali neka zemljišta, kao, npr., zemlju Dedići podno utvrde Medvedgrad. U 14.st. Dedići se već spominju kao gradsko selo. Gradsko selo su i Gračani čije ime i zorno pokazuje pripadnost Gradecu. Gračani se spominju tek 1334.g., ali je vrlo vjerojatno da su postojali već ranije, jer su u 14.st. već veliko selo (Nikolić Jakus, 2012).

U srednjem vijeku pa sve do polovice 20.st. jezgre sela i zaselaka bila su na povišenim lokalitetima tj. na brežuljcima i to na onima orijentiranim prema jugu tj. osunčana (Hren, 2003). Sva navedena naselja imala su definirani i uhodani odnos razmjene usluga i dobara sa svojim „vlasnicima“ (Hren, 2003).

Prodori Osmanlija krajem 15.st. utjecali su na zagrebačko podgrađe pa su se stanovnici povlačili u naselja na brežuljcima koja su se sustavno utvrđivala, tijekom prodora Osmanlija podgrađe se nije razvijalo, već se donekle održavalo (Kolar, 2014). U 16.st. niz je sela u Zagrebačkoj županiji kojima je upravljala gradečka uprava i koja su činila gradečke posjede. Najveće selo bili su Gračani koji su se nalazili na samoj međi kaptolskih i gradečkih posjeda. Pojedini stanovnici Gračana imali su u 16.st. kuće u podgrađu, čak u gradu, a stjecali su i naslov građanina. I Dedići su od 13.st. bili u vlasništvu Gradeca, a od osnutka župe sv. Emerika u Šestinama u 16.st. pripadali su toj župi, ali se nisu razvili u veće naselje (Štefanec, 2012). Prema najopsežnijem poreznom popisu iz 16.st., onom iz 1598.g., samo u Zagrebačkoj županiji Zagrebačkom kaptolu pripadali su judikat Vrapče (kmetovi, odnosno selišta u selima Jarun, Rudeš, Vrapče, Kustošija i Topolovec), judikat Prigorje odnosno Davidovec, judikat Prigorje i Markuševac (sela Bačun, Vidovec, Popovec), judikat Oporovec (sela Oporovec, Retkovec, Resnik, Gaj, Borongaj), judikat Dumovec, judikat Kraljevec, judikat Kašina, selo Remetinec, judikat Novaki i Otok (Štecanec, 2012). Kraj Osmanlijskim pritiskom mogao se naslutiti 1681.g. kada se prostor oko Manduševca, dotada vrtovi, počeo pretvarati u središnje gradsko sajmište (Kolar, 2014 prema Knežević, 2011). Novi vijek sa sobom donosi prodore Turaka koji su uvelike utjecali na demografsku sliku Podsljemena, koje je za posljedicu imalo iseljavanje sela, no pobjedom nad Turcima i povlačenjem Turaka život u podsljemensku zonu ponovno se vraća te se primjećuje demografski rast. Poljoprivreda je i dalje najvažnija ekonomska grana. Tijekom 17. i 18.st. počinju se intenzivnije graditi barokne građevine, gradske zidine su većim dijelom srušene, na njihovo mjesto došle su palače (Kolar, 2014). Tijekom 18.st. intenzivira se spuštanje života u podgrađe, te odmicanjem stoljeća Zagreb sve više poprima obilježja baroknog grada. Kada je 1848. godine ukinuto kmetstvo, stanovništvo zagrebačkog Prigorja više nije bilo u statusu kmetova, ali su se teško nosili s novim vremenom te su se često

zaduživali. Najčešće su se zaduživali kod „lokalnih“ plemića, koji su imali dostatna sredstva da pomognu seljacima (Bunjak Pajdek, 2018). U 19.st. intenzivira se širenje grada u savsku nizinu. Od polovice 19.st. širi se nova vrsta gradnje u Podsljemenskoj zoni, a to je gradnja ljetnikovaca, koja kao svoj poticaj i „sirovinu“ ne koristi više poljoprivrednu zemlju, nego estetske i rekreativne značajke krajolika (Hren, 2003).

Početkom 20.st. grade se objekti na novim, dotad nenaseljenim površinama te počinje naseljavanje uz glavne ceste čime se uspostavlja bolja veza s gradom (Hren, 2003 prema Čaldarović, 1980).

Od 20.st. se razvija obrtništvo u podsljemenskoj zoni, ono se prvenstveno razvija zbog nemogućnosti prehranjivanja obitelji od poljoprivrede, posjedi su bili sve manji ili su se dijelili. Poslije II. Svjetskog rata ovi obrti su pred valom modernizacije i suvremene tehnike doživjeli krah, jer su bili neisplativi i zastarjeli, s vremenom se svi obrti zatvaraju i sve više građana traži posao u gradu. (Bunjak Pajdek, 2018)

U međuratnom razdoblju prigorska sela doživljavaju stagnaciju što zbog nemogućnosti jačeg razvitka poljoprivrede (kvaliteta tla i obilježja terena), što zbog usitnjavanja zemljišnog fonda koji utječe na izgradnju novih stambenih objekata (Hren, 2003).

U razdoblju 1945.g.-1990.g., prostorni razvoj događao se u nižim dijelovima Zagreba (južno od Save) te prema istoku i zapadu, izostavljajući Podsljeme. U razdoblju od 1950.g. do 1952.g. naselja Podsljemena ulaze u administrativno-teritorijalni obuhvat grad Zagreba, čime se promjene u tradicionalnom načinu života i stanovanja odvijaju brzo i intenzivno (Hren, 2003). Time se mijenja socioekonomski status stanovništva, kao i izgled i struktura naselja (Hren, 2003). Poslije rata se elitne zone (dotada samo Tuškanac, Pantovčak, Šalata) postupno šire prema zapadu i istoku (prema Vrhovcu na jednoj i Bijeniku te Bukovačkoj na drugoj strani), ali i prema sjeveru, te se polako spajaju s nekadašnjim podsljemenskim selima (Šestine, Gračani i drugima). No, proces urbanizacije u pravom smislu riječi u većini tih sela bit će dovršen tek u posljednjim desetljećima 20.st., a u nekima nije potpuno dovršen ni početkom 21.st. (primjerice u Lukšiću, u blizini Šestina). Markuševac je u tom razdoblju srastao s nekadašnjim manjim selima – Bačunom, Štefanovcem, Markševčekom Dubravom i Deščevcem (Goldstein, 2013). Šezdesete i sedamdesete godine doba su snažne urbanizacije zagrebačkog prostora i deagrarizacija ruralnih krajeva Hrvatske, odnosno snažnog priliva agrarnog stanovništva u Zagreb (Hren, 2003). Zbog sve bolje povezanosti, a i nedostatka prostora za izgradnju na užem gradskom području, naglo se povećava privlačnost Podsljemena za izgradnju (Hren, 2003).

Prema Hren, 2003. većina objekata izgrađena u ovom razdoblju nije imala nikakvih dozvola za izgradnju te se to razdoblje urbanizacije (šezdesete i sedamdesete godine 20.st.) naziva razdoblje „divlje gradnje“.

Nakon 1990.g. izgradnja se previše ne mijenja, i dalje se gradi bez dozvola. Zbog pomanjkanja prostora uz glavnu cestu gradnja se širi i na sporedne ulice koje su često uske i strme te teško dostupne. To je ujedno i razdoblje početka izgradnje tzv. Urbanih vila u Podsljemenskoj zoni.

3.1. Administrativni razvoj

Još od srednjeg vijeka područje Zagreba bilo je razjedinjeno na četiri općine; s jedne strane potoka Medveščak nalazio se teritorij slobodnog kraljevskog grada Gradeca, a na drugoj strani općine Kaptol i Nova Ves pod jurisdikcijom Zagrebačkog kaptola te Vlaška ulica pod upravom zagrebačkog biskupa. S obzirom na to da je u planovima nositelja hrvatskog narodnog preporoda Zagreb bio predodređen za ulogu hrvatskog političkog, gospodarskog, crkvenog u kulturnog središta, tijekom prve polovice 19.st. stvorila se ideja o administrativnom ujedinjenju četiriju zagrebačkih gradskih općina, fizički već odavno sraslog grada (Regan, 2012). Novi plan Zagreba otisnut je 1878.g., izrađen je u mjerilu 1:11 520, prvi je najvažniji nacrt grada nakon rekulatorne osnove iz 1865.g. Područje grada omeđeno je rijekom Savom na južnoj te područjem Gornjeg i Donjeg Vrapča na zapadnoj, Gračana i Remeta na sjevernoj i Laščine na istočnoj strani (Holjevac, 2012). Odmah nakon rata (1945.-1950.g.) zagrebački gradski prostor znatno je proširen, tada su gradu, dotad ograničenom na prostor od Črnomerca do Maksimira, priključena naselja na zapadu do Kustošije, potom i dalje do Podsuseda. Na istoku su priključeni predio Bukovca i Dubrava, na sjeveru podsljemenska naselja Remete, Gračani, Šestine, Markuševac, a preko Save područje Gaja (Goldstein i Goldstein, 2013).

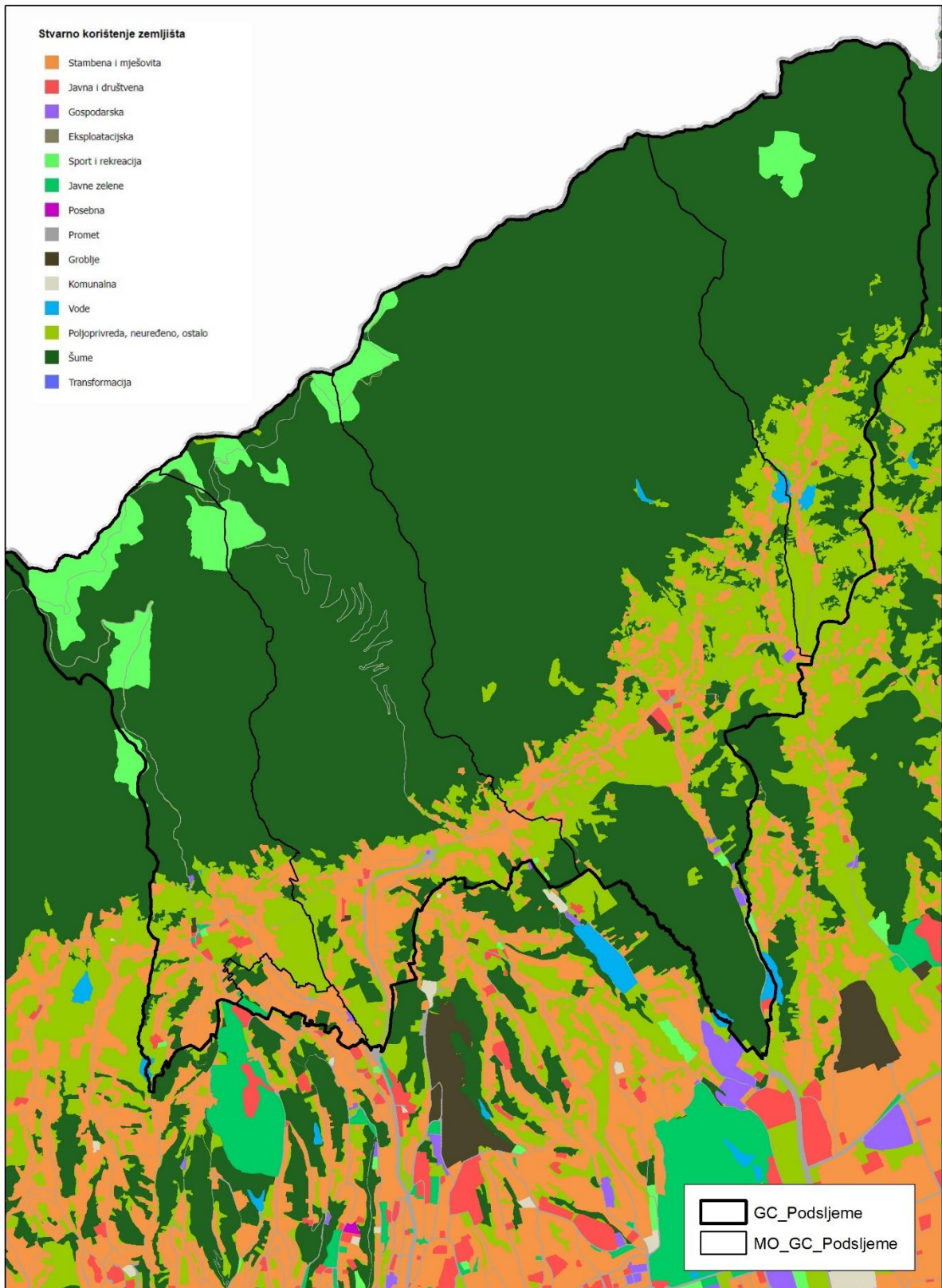
Današnji mjesni odbori gradske četvrti Podsljeme: Gračani, Mlinovi, Markuševac (Vidovec tada bio pod mjesnim odborom Markuševac) i Šestine u sastavni dio grada pripali su tek 1950.g., do tada su pripadali Kotaru Zagreb kao zasebne općine. Godine 1952. formirane su tri periferne općine: Gračani, Markuševac i Šestine. Godine 1955. prethodno spomenute općine pripojene su općinama užeg gradskog područja. Tako su naselja Šestine, Šestinski Kraljevec, Dedići, Gornji Mlinovi, Kraljičin Zdenac i Sljeme-vrh pripali općini Gornji grad, a općini Medveščak naselja Bliznec, Brestovec, Dolje, Donji Mlinovi, Gračani, Okrugljak i Zvečaj (Bunjak Pajdek, 2018). Markuševac je, pripao općini Maksimir, sa svojim okolnim naseljima. U razdoblju od 1967.g. do 1974.g. ukida se upravno teritorijalni sastav te sve općine pripadaju

4. PROSTORNA STRUKTURA GRADSKE ČETVRTI PODSLJEME

Prema Vresk (2002) grad, s prostornog aspekta, shvaćamo kao dio prostora izgrađenog urbanim sadržajima pa ćemo tako sagledati i gradsku četvrt Podsljeme, koja je sastavni dio Grada Zagreba. Urbani sadržaj čine sagrađeni objekti, uređene površine koje služe za potrebe stanovanja, rekreacije i odmora, za potrebe proizvodnih i uslužnih djelatnosti te za potrebe drugih gradskih djelatnosti (Vresk, 2002). Vresk (2002) spominje i dvije glavne funkcije grada, a to su funkcija proizvođača materijalnih dobara i vršioca usluga te funkcija rada i stanovanja. Analizom prostorne strukture gradske četvrti Podsljeme želi se prikazati koju funkciju u sustavu grada Zagreba ima gradska četvrt Podsljeme. Analiza će se provesti kroz funkcionalno-prostornu strukturu, socijalno-prostornu strukturu te morfološku strukturu.

4.1. Funkcionalno-prostorna struktura

Prema Vresku (2002) funkcionalno-prostornu strukturu grada čini skup institucionaliziranih proizvodnih i uslužnih djelatnosti razmještenih u gradskom prostoru, u ovom slučaju gradskoj četvrti. Ova struktura odražava se u načinu korištenja gradskog zemljišta, najvećim dijelom za potrebe stanovanja, prometa, rekreacije i sporta te potrebe rada. Tako ćemo svaki taj segment posebno prikazati. Slika 7 prikazuje stvarno stanje korištenja zemljišta u gradskoj četvrti, iz kojeg vidimo da veliki dio pripada stambenoj i mješovitoj namjeni te sportu i rekreaciji.

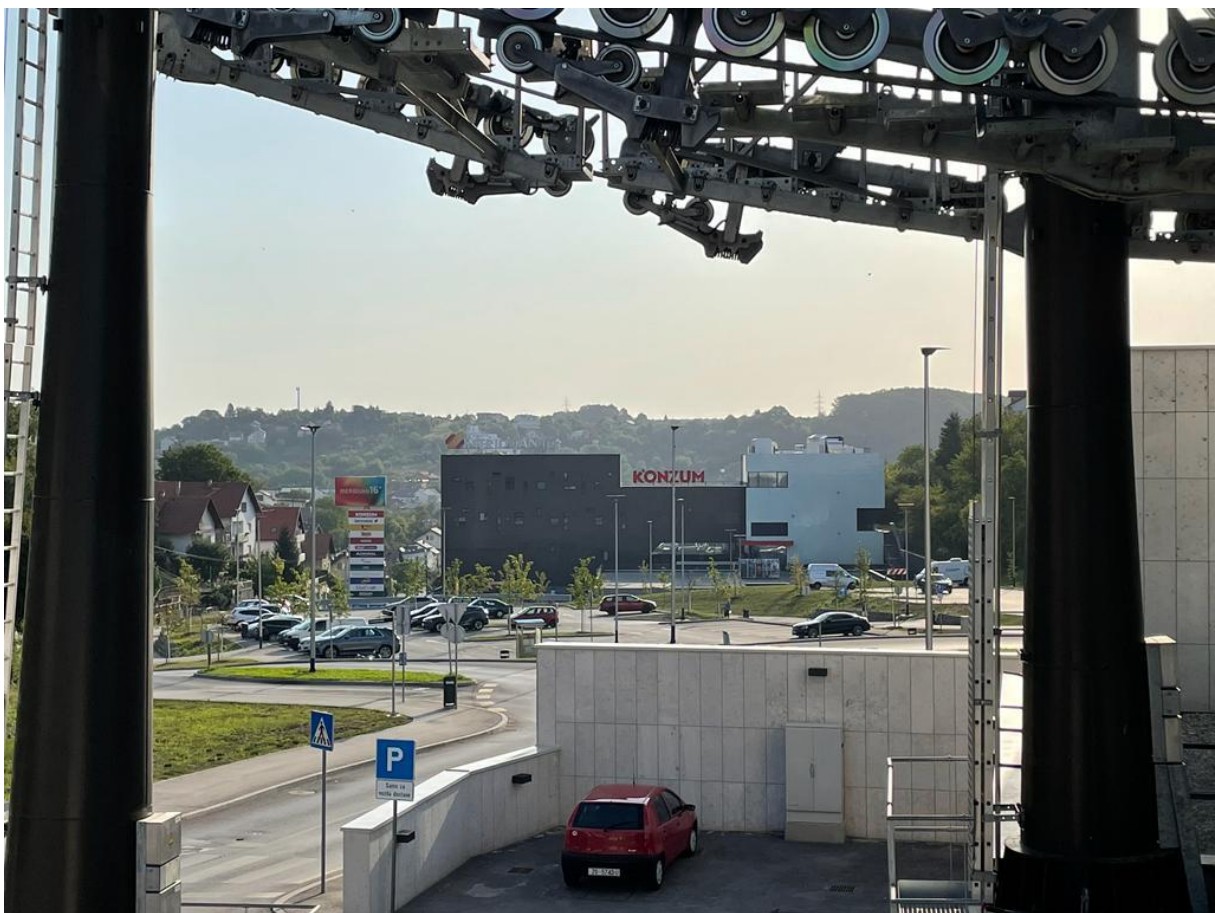

Slika 7 Način korištenja zemljišta u gradskoj četvrti Podsljeme

Izvor: Geoportal Zagreba, n.d.

4.1.1. Poslovanje

Na području gradske četvrti Podsljeme nema značajnijih proizvodnih pogona niti industrije, to je rezidencijalni dio Zagreba. Prema Vresku (2002) poslovne djelatnosti se dijele na: trgovina na malo, trgovina na veliko, financijsko poslovanje, osobne usluge, profesionalne usluge i upravni poslovi. Sve poslovne djelatnosti smještene su u prostorima stambenih zgrada ili obiteljskih kuća; ne postoji niti jedna visoka poslovna zgrada na području. Godine 2014. u MO Gračani otvoren je trgovački centar Meridijan 16 (slika 8). Otvaranjem Meridijana 16 u blizini početne postaje stare žičare te u neposrednoj blizini (tada još neizgrađene) početne postaje nove žičare, taj dio Gračana može postati turistički centar, gdje će turisti/izletnici prije samog odlaska u park prirode, pješice ili žičarom, moći kupiti okrjepu za cjelodnevnu aktivnost. Većina poslovne djelatnosti u GČ Podsljeme pripada ugostiteljskim objektima, što kafići, što restorani.

Slika 8 Trgovački centar Meridijan 16

Foto: Helena Knjaz

4.1.2. Stanovanje

Stambena funkcija grada tj. gradske četvrti jedan je od glavnih elemenata kada se radi o funkcionalno-prostornoj analizi. U prošlosti je GČ Podsljeme bila ruralna sredina u kojoj su prevladavale seoske kuće s pomoćnim gospodarskim objektima. Pošto je taj kraj opskrbljivao grad svježim namirnicama, bilo je puno i poljoprivredne površine. Kasnije su se počeli graditi ljetnikovci imućnijih građana iz grada, koji su iskoristili blizinu Podsljemena i njegovo zelenilo. Tek nakon 1950-ih, kada je Podsljeme administrativno pripalo gradu Zagrebu, počele su se graditi obiteljske kuće, a kasnije tzv. urbane vile i zgrade s manje stanova. U tablici 1 prikazan je broj završenih zgrada i stanova u Zagrebu, iz tablice je vidljivo da je vrhunac izgradnje zgrada Zagreb doživio 2007. i 2008. godine, nakon čega je naglo pao broj završenih zgrada i sada je približno isti iz godine u godinu. U tablici 2 prikazani su podaci o završenim zgradama i stanovima u GČ Podsljeme, vidi se trend rasta do 2007. i 2008.g., nakon čega je uslijedio zamjetan pad uzrokovan ekonomskom krizom; blagi rast je uslijedio tek od 2016.g.

Tablica 1 Broj završenih zgrada i stanova u Zagrebu od 2004. do 2021.g.

Zagreb	Završene zgrade			Završeni stanovi
	Ukupno	Stambene	Nestambene	Ukupno
2004.	1.057	901	156	4.015
2005.	1.069	918	151	4.771
2006.	1.225	1.064	161	6.139
2007.	1.533	1.411	122	8.895
2008.	1.286	1.181	105	8.744
2009.	922	835	87	4.923
2010.	769	692	77	3.939
2011.	447	393	54	2.388
2012.	359	303	56	2.729
2013.	250	208	42	1.227
2014.	171	136	35	638
2015.	367	328	39	1.798
2016.	329	252	77	1.065
2017.	295	249	46	1.672
2018.	383	334	49	2.746
2019.	325	284	41	2.665
2020.	356	314	42	2.648
2021.	479	441	38	2.623

Izvor: Grad Zagreb, 2005.-2022.

Prema broju soba u stanu u GČ Podsljeme prevladavaju stanovi sa 3-6 soba, što upućuje na veće stanove, čija prosječna površina iznosi 83m². Iz tih podataka možemo zaključiti da prevladavaju obiteljska kućanstva sa dvoje i više djece. U usporedbi s ostalim gradskim četvrtima (tablica 3), Podsljeme pripada četvrtima gdje se najmanje gradi, to je prvenstveno odraz manjka prostora za gradnju, zbog svojeg specifičnog položaja uz sami rub parka prirode. Gradska četvrt Novi Zagreb-zapad prednjači u izgradnji što možemo povezati sa sve većim interesom za taj dio grada, isto tako taj dio grada karakterizira i veći „nezaštićeni“ prostori koji postaju građevinska zemljišta.

Tablica 2 Završene zgrade i stanovi prema broju soba u GČ Podsljeme od 2012.-2021.g.

GČ Podsljeme	Zgrade			Stanovi prema broju soba								
	Ukupno	Stambene	Nestambene	Ukupno	1-sobni	2-sobni	3-sobni	4-sobni	5-sobni	6-sobni	7-sobni	8 i višesobni
2012.	16	15	1	40	2	8	11	9	5	4	-	1
2013.	4	4	-	13	-	-	6	5	1	1	-	-
2014.	4	4	-	6	-	-	2	1	-	2	1	-
2015.	25	24	1	35	1	1	10	8	7	6	1	1
2016.	7	6	1	9	-	2	2	-	3	1	1	-
2017.	14	14	-	23	-	2	5	9	3	2	1	1
2018.	9	9	-	11	-	1	1	2	3	3	1	-
2019.	7	7	-	11	-	4	3	2	2	-	-	-
2020.	18	14	4	21	-	1	6	5	4	3	1	1
2021.	33	33	-	45	-	1	11	7	16	8	2	-

Izvor: Grad Zagreb, 2013.-2022.

Tablica 3 Broj završenih zgrada po gradskim četvrtima Grada Zagreba od 2012. do 2021.g.

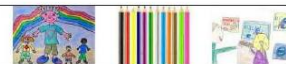
Završene zgrade po gradskim četvrtima	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Brezovica	28	6	8	9	6	8	15	22	20	30
Čnomerec	23	8	8	32	20	15	23	13	21	48
Donja Dubrava	-	2	4	13	10	5	7	21	3	1
Donji grad	6	2	1	5	1	2	1	-	5	1
Gornja Dubrava	3	40	10	23	34	31	42	41	44	44
Gornji grad-Medveščak	10	6	2	26	8	5	20	13	12	24
Maksimir	16	11	6	53	34	24	32	19	26	50
Novi Zagreb-istok	16	5	4	8	8	4	6	8	3	2
Novi Zagreb-zapad	69	32	26	44	42	39	57	36	50	60
Peščenica-Žitnjak	16	7	10	17	10	11	17	20	15	22
Podsljeme	16	4	4	25	7	14	9	7	18	33
Podsused-Vrapče	30	29	18	15	22	28	22	33	31	30
Sesvete	58	33	30	45	60	42	50	28	28	50
Stenjevec	24	20	6	14	14	21	28	19	29	24
Trešnjevka-jug	19	20	12	15	16	15	21	16	12	18
Trešnjevka-sjever	18	21	17	13	30	26	21	22	34	30
Trnje	7	4	5	10	7	5	12	7	5	12

Izvor: Grad Zagreb, 2013.-2022.

4.1.3. Obrazovanje

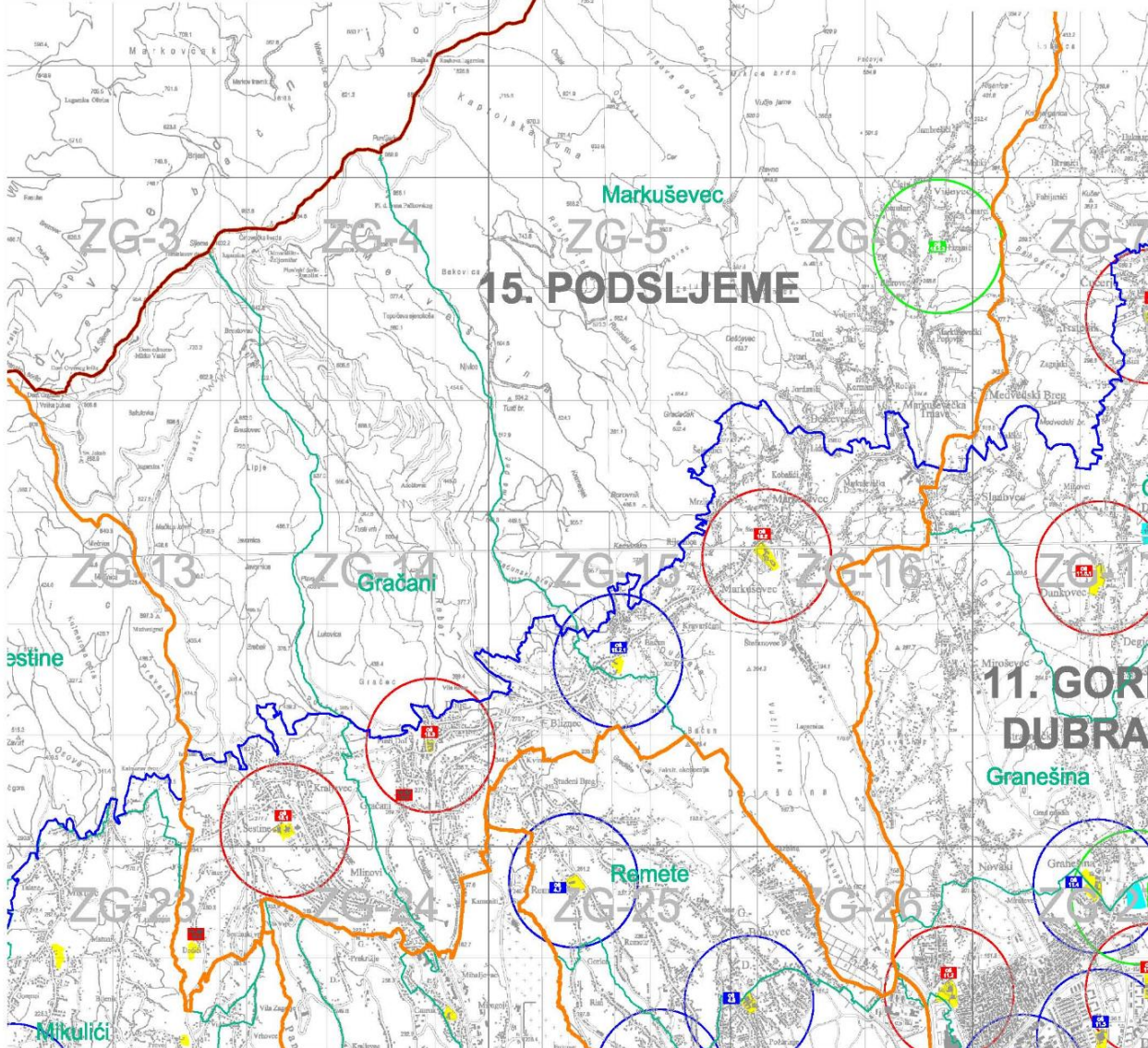
Obrazovanje je važan dio odrastanja, te funkcionalno-prostorne strukture koja onda utječe na socijalno-prostornu strukturu. Na području gradske četvrti Podsljeme imamo 8 objekata dječjih vrtića, od kojih su 2 privatna vrtića, 1 je centralni objekt te 5 područnih objekata. Vrtićkih objekata nema na području Mlinova i Vidovca što dodatno stvara pritisak na preostale objekte u četvrti, te na objekte okolnih četvrti. Osnovnih škola imamo 3 matične ustanove, 2 područne te 1 privatnu. Osnovna škola Gračani nema sportski teren, dok područna škola Vidovec nema sportsku dvoranu. Valožić i dr. (2012) analizirali su ukupne površine škola po učeniku koja je pokazala da 32 školska objekta imaju površinu po učeniku ispod dvadeset četvornih metara, što je manje od propisanog Državnim standardom u GČ Podsljeme su to škole: OŠ Markuševac, Gračani i PŠ Vidovec. Prema Valožić i dr. (2012) prosječna duljina radijusa koja se uzima za određivanje upisnih područja škola iznosi 627,81m, taj iznos maksimalno može iznositi 2309,7m. Na slici 9 možemo vidjeti raspored osnovnih škola na području GČ Podsljeme, škole su označene radijusom od 300m, no povećamo li taj radijus na 600m prema odluci o upisnim područjima, možemo zaključiti da su škole relativno dobro položene u prostoru GČ Podsljeme, osim što Mlinovi nemaju svoju školu, no s obzirom da se OŠ Šestine nalazi na samom jugu Šestina to i ne predstavlja veći problem pošto su to susjedni mjesni odbori. Srednjoškolsko obrazovanje nije nikako zastupljeno u četvrti, s obzirom da na području posluje samo jedna srednja škola koja je privatna. Prostorni raspored srednjih škola u gradu Zgrebu uglavnom se bazira u centru grada i njegovoj široj okolici, što stvara dodatan pritisak na prometnu mrežu, što centra grada, što same četvrti, a pogotovo na povezanost gradskog prijevoza. Ista situacija je i kod visokog obrazovanja.

MREŽA OSNOVNIH ŠKOLA GRADA ZAGREBA

15. PODSLJEME

REDNI BROJ	REDNI BROJ OSNOVNE ŠKOLE	REDNI BROJ FUNKCIJSKE ŠKOLE	NAZIV	ADRESA	BROJ UČENIKA	BROJ RASPORENIH ODRUČJA	NAPOMENA
1	15.1		ŠESTINE	Podsljemski 13	300	18	POSTOJEĆA ŠKOLA
2	15.2		MARKUŠEVAC	Markuševačska 140	330	18	POSTOJEĆA ŠKOLA
		15.2.1	BALON	Markuševačska 20	30	4	POTREBNA DOOPRAVA UČIONICA
		15.2.2	VEŠTICE	Viktorova 81	170	8	IZOLIRANA UČIONICA I PROMETNI KORIDOR ZA POSTROJENJE ŠKOLE
3	15.3		GRACANI	Gracani 14	400	18	POSTOJEĆA ŠKOLA
4	15.4		KOBATVAN RAZVOJ	Dodig 102	291	12	PRIVATNA ŠKOLA
5	15.5		MARKI	Marki 37	42	8	PRIVATNA ŠKOLA

GRAD ZAGREB
 GRADSKI URED ZA STRATEGIJSKO PLANIRANJE I RAZVOJ GRADA, Republika Austrija 18, Zagreb
 GRADSKI URED ZA OBRAZOVANJE, KULTURU I ŠPORT, Ilica 26, Zagreb
 ZAVOD ZA PROSTORNO UREĐENJE GRADA ZAGREBA, Republika Austrija 18, Zagreb

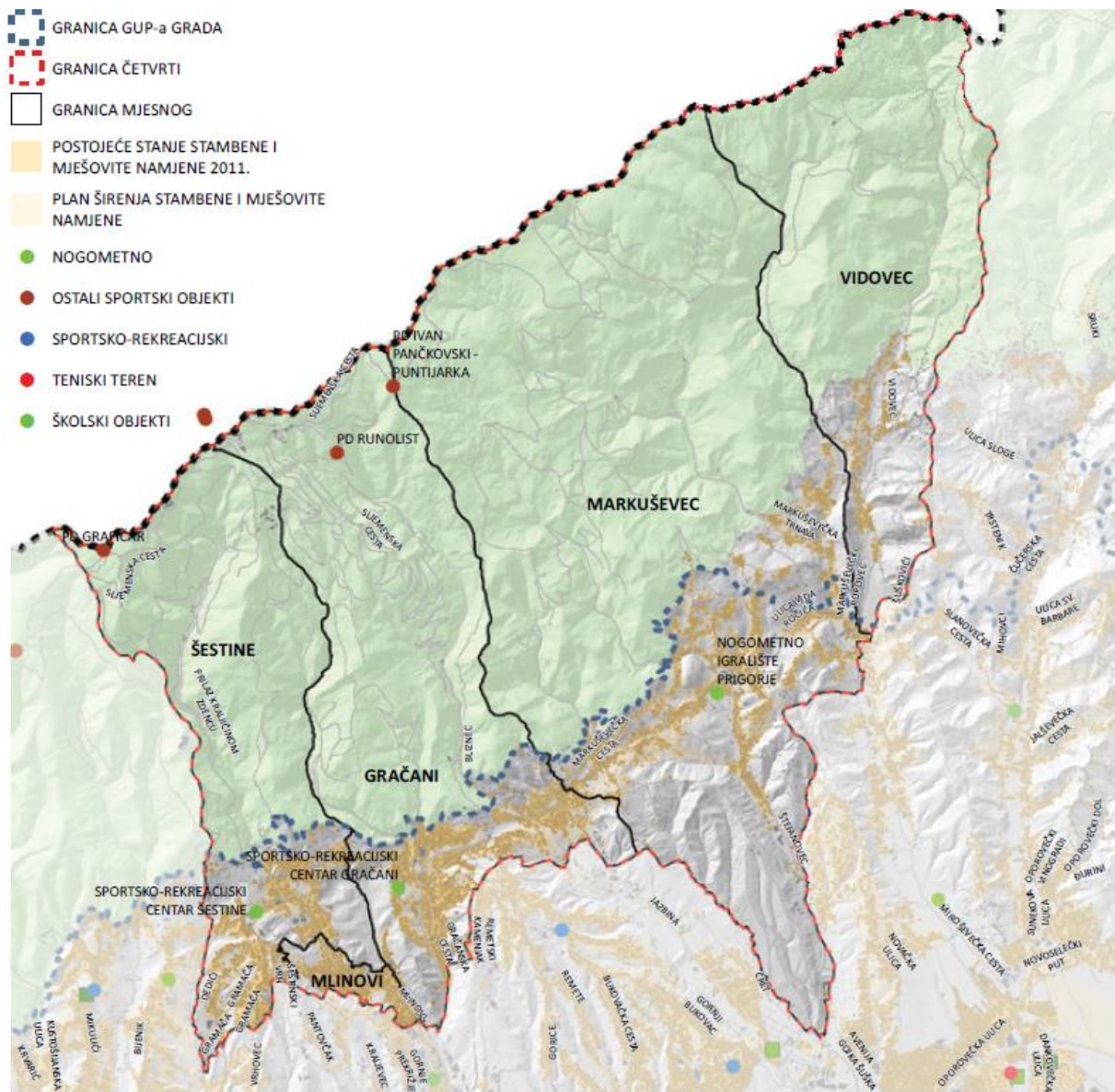
15
ožujak 2009.

Slika 9 Mreža osnovnih škola grada Zagreba, GČ Podsljeme

Izvor: Grad Zagreb, 2018

4.1.4. Rekreacija i odmor

Veliki udio gradske četvrti Podsljeme čine šume (73%), čime možemo pretpostaviti da rekreacija u ovoj GČ igra veliku ulogu. Većina postotka šuma pripada parku prirode Medvednica, a ostatak park-šumama Dotrščina i Zamorski breg – Šestinski vrt, te drugim manjim parkovima. Infrastruktura koja je vezana za sport i rekreaciju na području GČ Podsljeme su brojne planinarske staze, šetnice, tri planinarska doma (PD Grafičar, PD Runolist i PD Puntijarka), dva sportsko-rekreacijska centra (Šestine i Gračani) te skijaški kompleks koji je podijeljen na dvije županije (slika 10). Od ove godine otvorena je nova žičara koja je smještena u Gračanima. S obzirom na veličinu četvrti i prostorne mogućnosti za rekreaciju, mali broj sportova je zastupljen, većina terena je namijenjena nogometu i/ili malom nogometu. Jedini sportski centar koji je namijenjen za više sportova i fitness centar je Fairplay sportski centar. Osim malog broj sportova i malog broja centara, problem se ističe i kod razmještaja centara koji je zastupljen na zapadnom dijelu četvrti, dok na istoku gotovo da i nemamo centara. Uz manjak sportskih dvorana postoji i problem i kod školskih dvorana te terena. Naime područna škola Vidovec nema sportsku dvoranu, dok OŠ Gračani nema sportski teren. Većina školskih dvorana u Zagrebu je iznajmljena raznim sportskim udruženjima, koja su u pronalasku prostora za svoje aktivnosti, to omogućava djeci da se bave sportom izvan nastave, ali u blizini svoga stanovanja. Nedostatak sportske dvorane u školi uskraćuje bavljenje sportskom aktivnošću za vrijeme nastave, ali i izvan nje, što nije po standardima školstva. Isto tako je i sa vanjskim sportskim terenima uz školske objekte, gdje taj teren djeca mogu koristiti tijekom cijele godine, a ne samo dok traje nastavna godina.

Slika 10 Distribucija sportsko-rekreacijskih centara u GČ Podsljeme

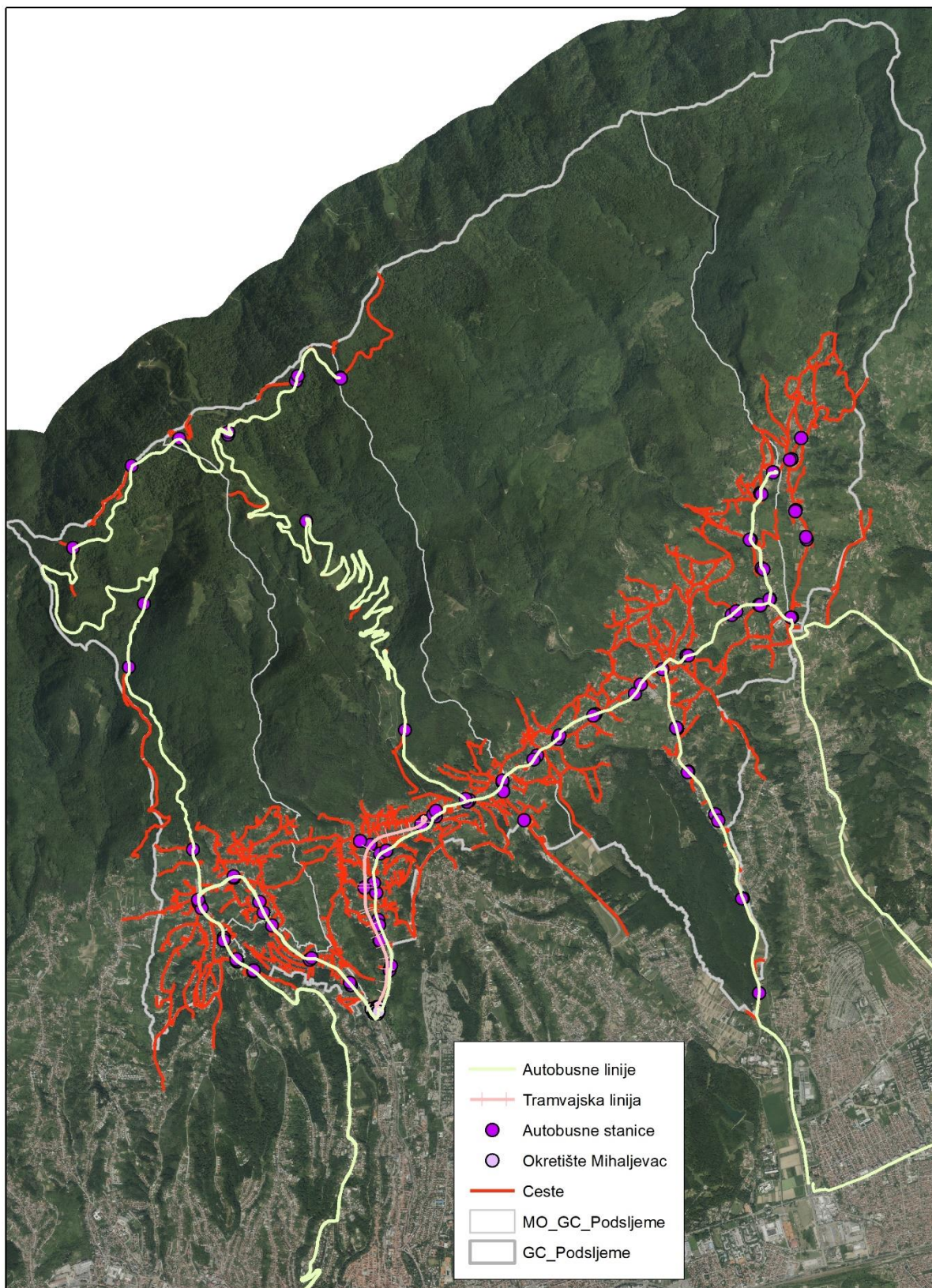
Izvor: Grad Zagreb, 2019

4.1.5. Promet

Pošto GČ Podsljeme administrativno i prostorno pripada Gradu Zagrebu, tako ćemo za bolju prometnu analizu GČ Podsljeme, prvo analizirati promet grada Zagreba. Zagreb ima povoljan prometni smještaj, koji prirodno predodređen, to je posljedica njegovog položaja na rubu Panonske nizine i u blizini Mediteranskog, Alpskog i Dinarskog prostora tj. jezgre jugoistočne Europe (Sić, 1994). Takav prirodni smještaj Zagreba i činjenica da je Zagreb glavni grad Republike Hrvatske, pogodovali su razvoju Zagreba kao glavnom prometnom čvorištu Republike Hrvatske. Zagreb je i europski važno prometno čvorište, kroz njega prolaze dva paneuropska prometna koridora, a to su koridori Vb i X. Što se tiče samog povezivanja u Gradu Zagrebu, najznačajnije prometnice razvile su se u smjeru zapad-istok, dok u smjeru sjever-jug nemamo značajnijih prometnica, što se tiče šireg pogleda Zagreba kao prometnog čvorišta. Za što bolje funkcioniranje grada bitne su prometnice u svim smjerovima, pogotovo u glavnim sjever-jug, zapad-istok, no kako se grad intenzivnije širio u okolicu u smjeru zapad-istok tako su i prometnice u tom smjeru „rasle“ s gradom, dok to nije slučaj s pravcem sjever-jug, pogotovo što se tiče podsljemenske zone. Promet GČ Podsljeme gravitira prema jugu i to u smjeru 5 prometnih čvorišta (Črnomerec, Britanski trg, Centar-Langov trg, Kvaternikov trg te Dubrava), skoro svi ti prometni čvorovi su ujedno i terminali javnog gradskog prijevoza. GČ Podsljeme nije jedinstveno povezana, glavna cesta koja spaja sve mjesne odbore u četvrti dijelom prolazi kroz susjednu gradsku četvrt, „prekid“ ceste se poklapa s okretištem Mihaljevac. Generalnim urbanističkim planom planirano je povezivanje Šestina i Gračana novim koridorom preko Gračanskog ribnjaka, što prometno rasteretilo križanje na Mihaljevcu te bi se povezali svi mjesni odbori cestom koja je u cijelosti na teritoriju GČ Podsljeme. Od važnijih prometnica treba spomenuti cestu koja vodi do Sljmena (Sljemenska cesta), vrha Medvednice, ta ista cesta vodi i do Krapinsko-zagorske županije.

Važan dio prometne mreže je svakako i javni gradski promet. Na području GČ Podsljeme prometuje 6 autobusnih, 1 tramvajska linija i žičara koja je ove godine puštena u promet. Tramvajski promet u sjevernom dijelu grada pojavio se već 1933.g. kada je bila povezana Gupčeva Zvijezda i tadašnja mitnica u Ksaverskoj cesti. Do današnjeg okretišta Mihaljevac tramvajski promet bio je produžen nakon Drugog svjetskog rata. Jedina tramvajska linija koja prometuje GČ Podsljeme puštena je u promet 1950.g., danas je označava broj 15 Mihaljevac-Gračansko Dolje. Okretište Mihaljevac glavna je prometna poveznica između MO Mlinovi, MO Šestine i MO Gračani, no samo okretište administrativno pripada gradskoj četvrti Gornji Grad – Medveščak. Autobusni promet kasnije se počeo razvijati no bolje je povezao GČ

Podsljeme s centrom grada, pošto je zbog konfiguracije terena bilo teško dalje širiti tramvajsku mrežu. Na prostoru GČ Podsljeme ne postoji jedna jedinstvena linija koja povezuje sve mjesne odbore, linija 102 Britanski trg-Mihaljevac, povezuje Šestine i Mlinove s Mihaljevcem; linija 233 Mihaljevac-Markuševec, povezuje Gračane i Markuševec; linija 239 Čučerje-Dankovec-Markuševečka Trnava, povezuje spomenute mjesne odbore od kojih se dva nalaze u susjednoj gradskoj četvrti; linija 205 Dubrava-Markuševec-Bidrovec; linija 208 Dubrava-Vidovec; te linija 140 Mihaljevac-Sljeme koja isključivo služi rekreativcima i turistima (slika 11). Iz autobusnih linija možemo zaključiti kako ljudi koji su vezani za javni gradski promet gravitiraju području s kojeg autobus polazi tj. Markuševec i Vidovec prema Dubravi, Gračani i Mlinovi te Šestine prema Mihaljevcu tj. prema centru grada. Pojedini dijelovi gradske četvrti su dosta udaljeni od autobusnih stajališta, no po tom pitanju se ne može ništa poduzeti, pošto je većina tih ulica dosta uska i na nepristupačnom terenu za autobus. Problem kod javnog gradskog prijevoza u GČ Podsljeme je taj što autobusne linije rijetko voze i što su linije dosta dugačke, ako bi se broj polazaka autobusa povećao, s time bi se povećala i gustoća prometa na ionako uskim ulicama te pozitivnog efekta ne bi ni bilo.

Slika 11 Javni gradski promet i glavne prometnice na području gradske četvrti Podsljeme

Izvor: Izradila Helena Knjaz prema slojevima preuzetim s Geofabrik, 2022.

4.2. Socijalno-prostorna struktura

Stanovništvo grada nosilac je njegova razvoja i promjena u njegovoj prostornoj strukturi (Vresk, 2002). Vresk (2002) spominje više aspekata s kojih se socijalno-prostorna struktura može sagledati, a to je demografski aspekt, koji uključuje analizu razvoja stanovništva, njegovu strukturu prema dobi, spolu, jeziku, vjeri, podrijetlu, obrazovanju, zaposlenosti i obiteljskom statusu, te socijalni aspekt, koji uključuje razmatranje položaja stanovništva na socijalnoj ljestvici. Pošto su ta dva aspekta međusobno povezana, analizirat ćemo samo segmente tih aspekata.

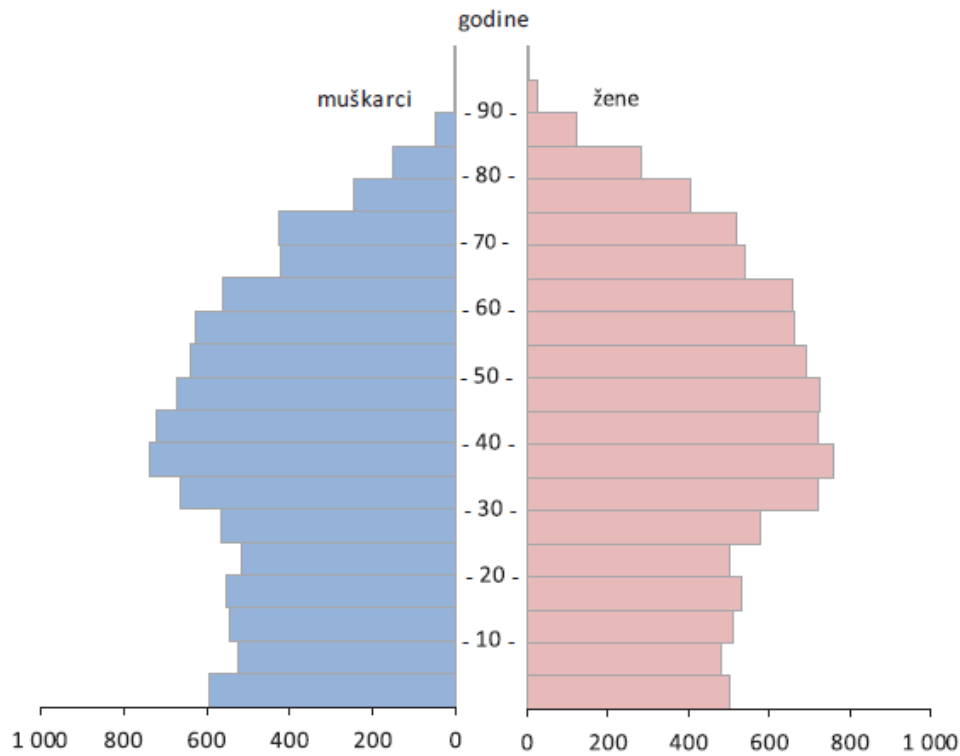
Većinu podataka nije moguće dobiti na manjoj razini od gradske četvrti tj. podaci za mjesne odbore nisu dostupni. Pošto je tek 1999.g. donijeta odluka o osnivanju 17 gradskih četvrti, kakve su i danas, za promatranje kretanje broja stanovnika početnu godinu uzeli smo 2001. Podatke o broju stanovnika iz Popisa stanovništva 1991.g. nije moguće uspoređivati na razini gradske četvrti Podsljeme, pošto ona administrativno nije postojala, a podaci na razini mjesnih odbora nisu objavljeni. Iz tablice 4 vidljivo je da je prema Popisu iz 2011.g. zabilježen najveći broj stanovnika u Gradu Zagrebu, te u gradskoj četvrti Podsljeme. Prema rezultatima Popisa stanovništva 2021.g. Grad Zagreb i GČ Podsljeme bilježe pad broja stanovnika. Pošto je 2001.g. uzeta kao početna godina promatranja, nju smo uzeli kao baznu godinu za izračun indeksa. Kod Grada Zagreba uočljivo je da je broj stanovnika 2021.g. pao ispod razine iz 2001.g. GČ Podsljeme ne prati isti trend kao Grad Zagreb, broj stanovnika je nešto niži u 2021.g. u odnosu na 2011.g., brojka je mala da ju praktički možemo i zanemariti.

Tablica 4 Kretanje broja stanovnika gradske četvrti Podsljeme prema popisima stanovništva 2001.g, 2011.g. i 2021.g.

	Grad Zagreb		Podsljeme	
	Broj stanovnika	Indeks (2001.=100)	Broj stanovnika	Indeks (2001.=100)
2001.	779145	100	17744	100
2011.	790017	101,4	19165	108,01
2021.	767131	98,46	18974	106,93

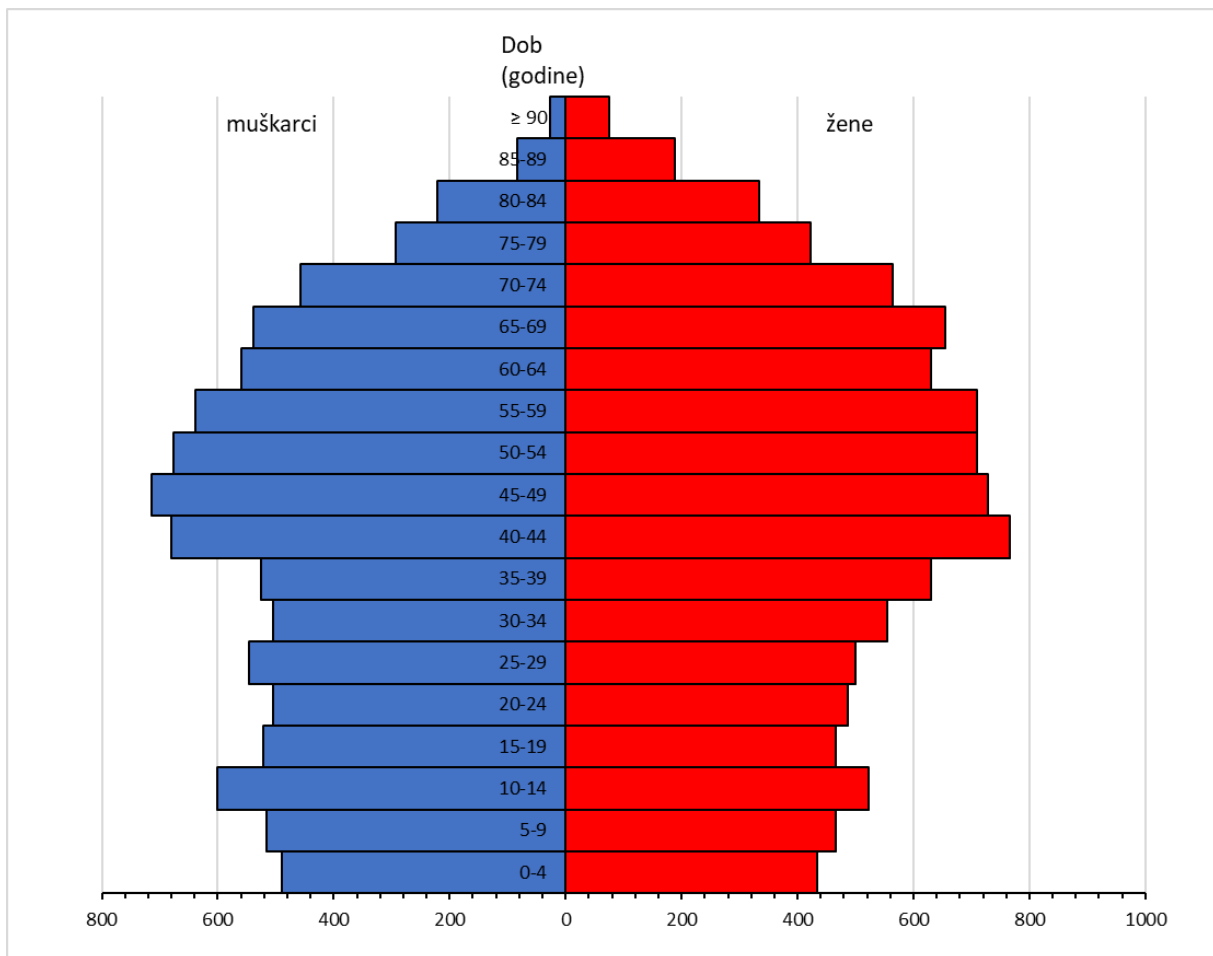
Izvor: DZS, 2022

Iz prikaza (slika 12) dobno-spolne strukture prema popisu stanovništva iz 2011.g. možemo vidjeti da imamo podjednak broj muškog i ženskog stanovništva, osim u dobi 60 i više godina, gdje je evidentno da je više ženskog stanovništva. Prema obliku strukture, možemo je svrstati u stacionarni tj. stagnantni tip. Grad Zagreb ima nešto drugačiji tip strukture, a to je regresivni tj. kontraktivni tip, što prikazuje starenje stanovništva.

Slika 12 Dobno-spolna piramida gradske četvrti Podsljeme prema popisu stanovništva 2011.g.
Izvor: Grad Zagreb, 2019.

Dobno-spolna piramida gradske četvrti Podsljeme prema Popisu stanovništva 2021.g. (slika 13) vrlo je slična kao i dobno-spolna piramida prema popisu iz 2011.g. Kod prethodnog popisa i ovog popisa, kod osoba starijih 60 i više godina vidljivo je više ženskog stanovništva te se u međupopisnom razdoblju povećao broj osoba starijih od 90 godina. Za oblik strukture, možemo reći da pripada stacionarnom tj. stagnantom tipu, no sve više i više poprima regresivni tj. kontraktivni tip.

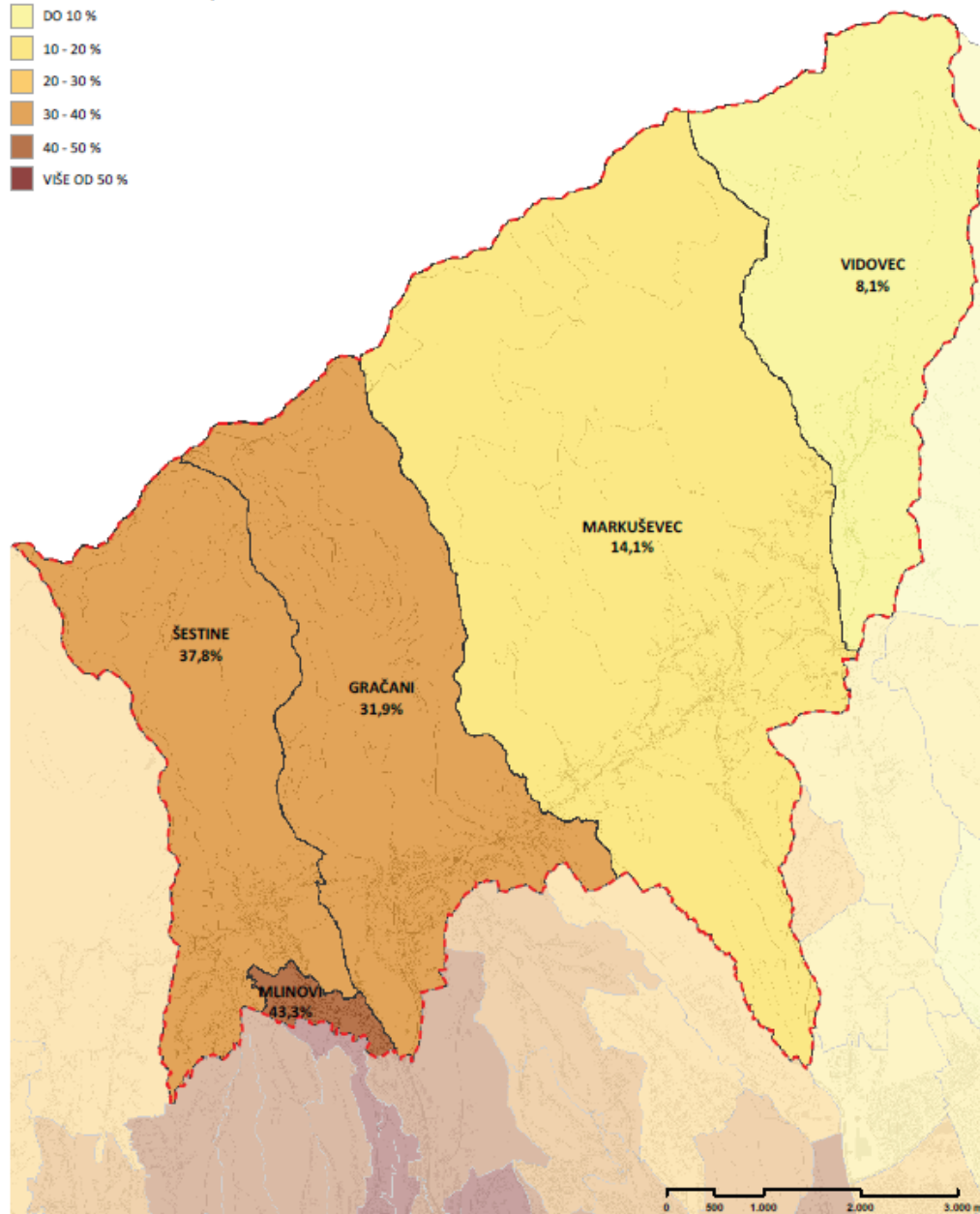
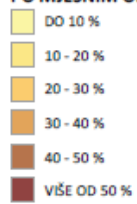

Slika 13 Dobno-spolna piramida gradske četvrti Podsljeme prema popisu stanovništva 2021.g.

Izvor: DZS, 2022

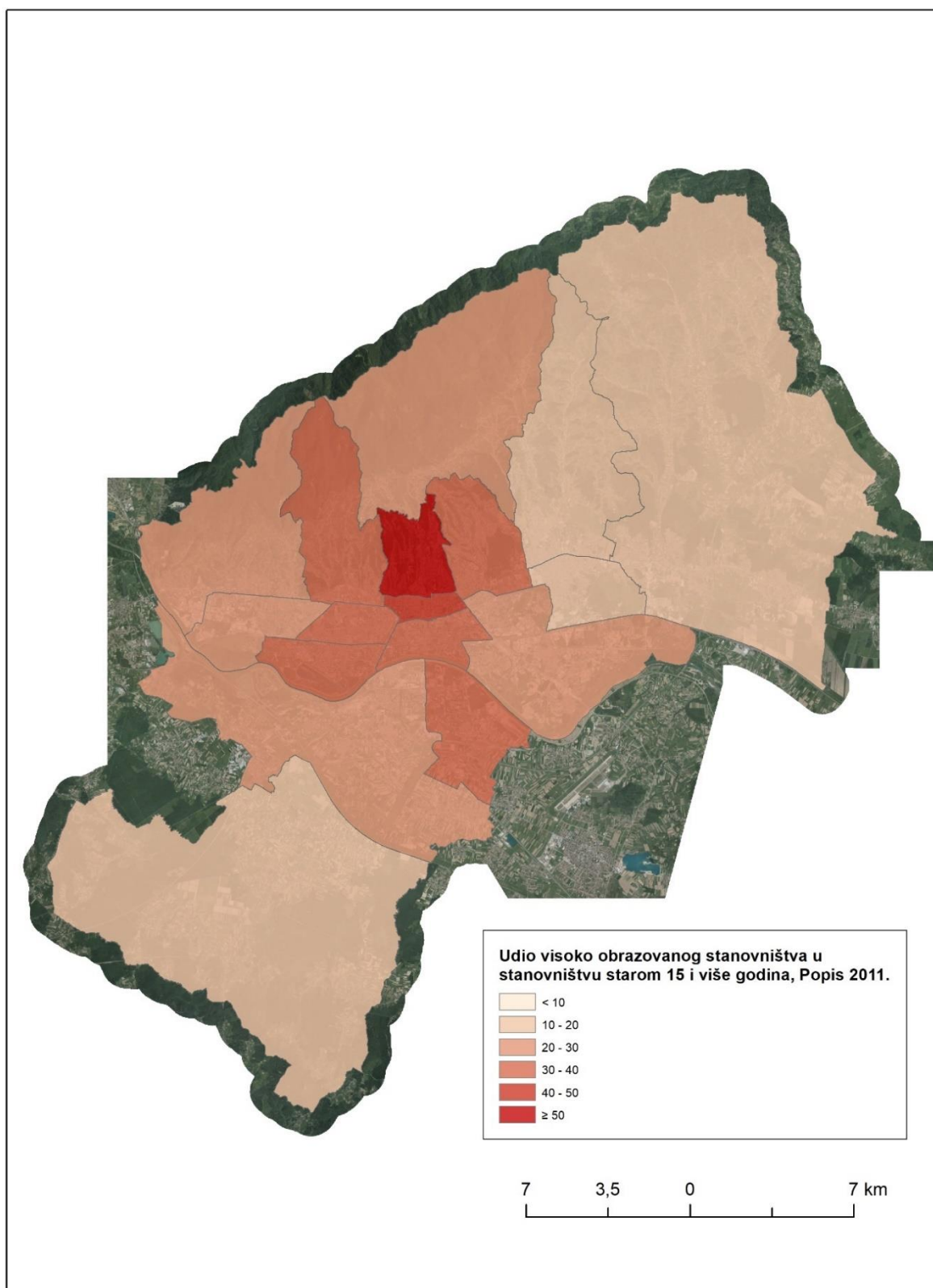
Obrazovanje tj. razina završenog školovanja, kao i stopa nezaposlenosti određuju socio-ekonomski status stanovništva nekog područja. Prema socio-ekonomskom statusu stanovništvo svrstavamo na socijalnu ljestvicu tj. na socijalne klase ili slojeve. Na slikama 14 i 15 vidimo udio visokoobrazovanog stanovništva u stanovništvu starom 15 i više godina na razini mjesnih odbora i na razini gradskih četvrti. Na razini mjesnih odbora GČ Podsljeme evidentna je razlika između mjesnih odbora koji su bliže središtu grada, oni imaju veći udio visokoobrazovanog stanovništva. MO Markuševac i Vidovec prema svojim karakteristikama, te prema prijašnjoj administrativnoj podijeli i svojem rubnom položaju, možemo reći da pripadaju užoj periferiji grada. Sagledamo li malo širu sliku (gradske četvrti), Podsljeme možemo svrstati u užu periferiju grada, pošto je velika razlika između MO Vidovec i Mlinovi, slika cijele gradske četvrti se mijena.

**UDIO VISOKOOBRAZOVANOG STANOVNIŠTVA
U STANOVNIŠTVU STAROM 15 I VIŠE GODINA
PO MJESNIM ODBORIMA, POPIS 2011.**

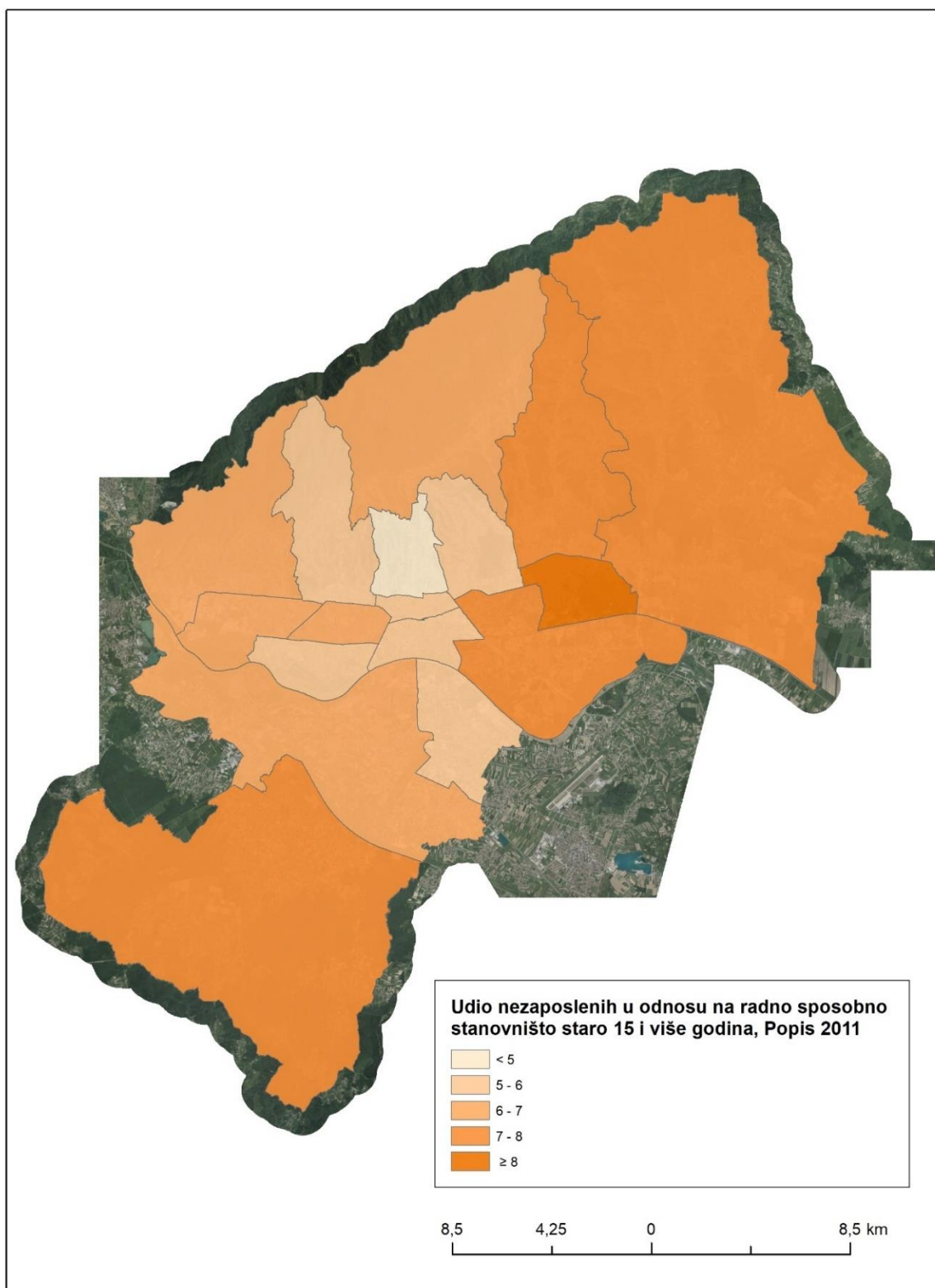
Slika 14 Udio visokoobrazovanog stanovništva u stanovništvu starom 15 i više godina po mjesnim odborima, Popis 2011.

Izvor: Grad Zagreb, 2019

Slika 15 Udio visokoobrazovanog stanovništva u stanovništvu starom 15 i više godina po gradskim četvrtima, Popis 2011.

Izvor: DZS, 2011

Slika 16 Udio nezaposlenih u odnosu na radno sposobno stanovništvo staro 15 i više godina po gradskim četvrtima, Popis 2011.

Izvor: DZS, 2011

Ista situacija kao kod udjela visokoobrazovanih je i kod udjela nezaposlenih u odnosu na radno sposobno stanovništvo staro 15 i više godina (slika 16), Podsljeme možemo svrstati u užu periferiju. Kako podaci na razini mjesnih odbora nisu dostupni, možemo jedino pretpostaviti da je stanje isto kao i kod udjela visokoobrazovanih tj. da MO Markuševec i Vidovec imaju nešto veću stopu nezaposlenosti. Analizom udjela visokoobrazovanih i udjela nezaposlenosti, možemo odrediti socio-ekonomski status mjesnih odbora te gradske četvrti. Prelogović (2009) prema podacima Popisa 2001. navodi da visoki socio-ekonomski status ima središte grada te neki dijelovi medvedničkog prigorja, što uključuje Šestine i Mlinove. Prema Popisu 2011. status se za ta dva mjesna odbora nije promijenio. Prelogović (2009) naglašava da u obzir moramo uzeti da je cijela GČ Podsljeme bila ruralna periferija grada, koja se urbanizacijom i administrativnim proširenjem postepeno uključivala u grad, time možemo doći do zaključka da su se pojedini mjesni odbori bolje snašli u urbanizaciji tj. bolje su se prilagodili. MO Markuševec i Vidovec možemo smatrati periferijom, a MO Mlinovi, Šestine i Gračani središtem GČ Podsljeme.

4.3. Morfološka struktura

Morfološka struktura se odnosi na prostorni raspored i međusobni odnos morfoloških elemenata u gradskom prostoru, kao što su zgrade, ulice, trgovi, parcele, javne površine. Kod analize morfološke strukture najlakše je promotriti prostorni plan grada te koje zgrade prevladavaju na tom prostoru.

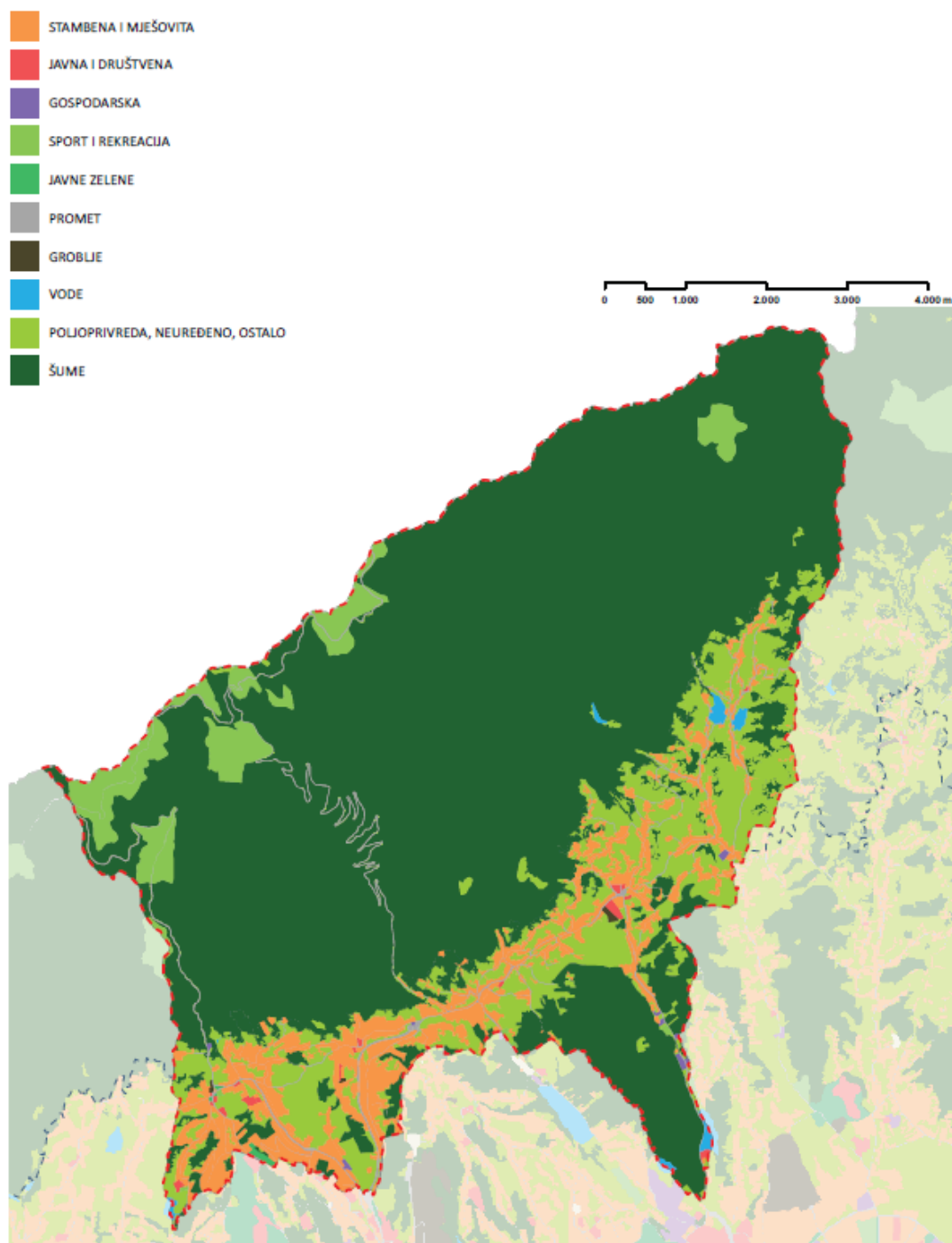
4.3.1. Plan četvrti

Prema temeljnim obilježjima prostor Grada Zagreba dijeli se na:

- četiri reljefno različita prostora tj. na velike prirodne cjeline: goru Medvednicu, prigorje Medvednice i brežuljke Vukomeričkih gorica, te nizinski prostor savske aluvijalne ravnice;
- prostore veće koncentracije stanovništva i aktivnosti što se u Prostornom planu odražavaju kao građevinska područja naselja i na njihove međuprostore što su po svom karakteru pretežito neizgrađeni (te su planirani kao šume, poljoprivredne površine, vodne površine), osim namjena što se mogu graditi izvan građevinskih područja naselja;
- prostore prirodne i kulturne baštine koji se radi posebnih vrijednosti koriste pod posebnim uvjetima te na ostale prostore;
- prostore čije karakteristike zahtijevaju posebna ograničenja u prostoru (krajobraz, tlo, vode) i na ostale prostore;
- prostore primjene posebnih mjera i zaštite uređenjem zemljišta i na ostale prostore;
- prostore koji traže posebne mjere sanacije radi zaštite posebnih vrijednosti i ostale prostore;
- prostore primjene planskih mjera zaštite i na ostale prostore (Prostorni plan Grada Zagreba, 2014.)

Specifičnost gradske četvrti Podsljeme je ta što velika površina četvrti pripada Parku prirode Medvednica te je ta površina određena posebnim prostornim planom koji je propisan od strane države. Ostale površine gradske četvrti Podsljeme određene su Prostornim planom Grada Zagreba (slika 17). Iz priložene slike načina korištenja zemljišta vidljivo je da prostor koji ne pripada Parku prirode Medvednica, uglavnom je stambene i mješovite namjene te za poljoprivredne površine, šume i parkove. Glavnina stambenih objekata smještena je uz glavne prometnice, što možemo povezati sa razvojem urbanizacije četvrti te sa izazovnim terenom za gradnju. Glavne i sporedne ulice su nepravilnog oblika zbog konfiguracije terena, koji je

iznimno nepovoljan na ovom prostoru te je sama četvrt, što zbog parka prirode, što zbog reljefa svedena na uski pojas u samom podnožju Medvednice. Šestine i Gračani su nastali iz raštrkanih zaselaka, dok Markuševec i Vidovec poprimaju linijski oblik sela.

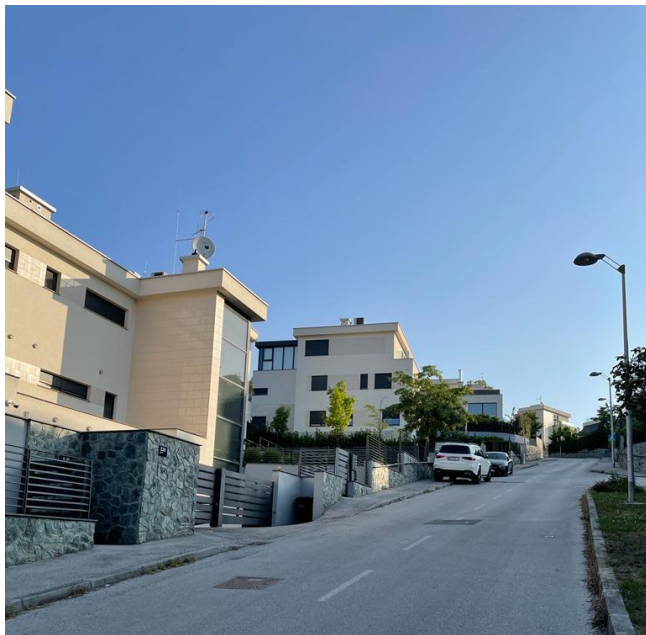

Slika 17 Način korištenja zemljišta prema Prostornom planu Grada Zagreba

Izvor: Grad Zagreb, 2019

4.3.2. Tipovi zgrada

Najlakše će biti analizirati tipove zgrada i izgradnje po mjesnim odborima. U MO Šestine možemo naći obiteljske kuće te urbane vile. Najveća koncentracija novijih zgrada tj. urbanih vila nalazi se u južnom dijelu Šestina, točnije u ulicama Dedići, Gramača, Vince, Šestinski vijenac, Šestinski vrh, dok se većina starijih obiteljskih kuća nalazi na sjevernom dijelu Šestina, od ulice Kecerini donji pa sve sjevernije od nje. Kod MO Mlinovi prevladavaju urbane vile, što novije izgradnje, što starije izgradnje (slika 18 i 19). Obiteljske kuće većinom su smještene uz glavnu cestu koja vodi iz Šestina prema Mihaljevcu. Kod MO Gračani je slična situacija kao i kod Šestina. Zgrade i urbane vile smještene su uz glavnu cestu koja vodi do Markuševca, koja ujedno prati i tok Gračanskog potoka, dok se obiteljske kuće starije izgradnje mogu naći u sporednim ulica, u sjevernom dijelu, ponajviše kod crkve Sv. Mihaela i ulice Isce. Krenemo li dalje prema Markuševcu i Vidovcu sve je manje urbanih vila i stambenih zgrada (slika 20 i 21). Većina građevina u MO Markuševac i Vidovec starije je gradnje te je u potresu 2020. to područje najviše stradalo, pošto je sami epicentar bio na području MO Markuševac. Najveći broj tradicionalno građenih kuća nalazi se na prostoru MO Markuševac i Vidovec, Hren (2003) spominje kako bi se te kuće trebale konzervatorski obnoviti kako bi se sačuvale od daljnjeg propadanja te da se stave pod zaštitu.

Slika 18 Novoizgrađene urbane vile na području MO Mlinovi

Foto: Helena Knjaz, 2022.

Slika 19 Urbane vile na području MO Mlinovi

Foto: Helena Knjaz, 2022

Slika 20 Karakteristika linijskog tipa sela u MO Vidovec

Foto: Helena Knjaz, 2022

Slika 21 Obiteljske kuće u MO Vidovec

Foto: Helena Knjaz, 2022

5. PROSTORNI PLANOWI I PRETPOSTAVKE BUDUĆEG RAZVOJA GRADSKE ČETVRTI PODSLJEME

Zagreb je kao i svaki drugi grad, što u Hrvatskoj, što u svijetu, doživio preobrazbu tj. rastao je kako je rastao i broj stanovnika u gradu. Kako su se određeni dijelovi grada brže razvijali od ostalih tj. uz željeznicu, koja je bila glavna osovina razvoja, počinju „nicati“ neplanska naselja, taj problem je trebalo zaustaviti, a to se jedino moglo donošenjem prostornih planova. Prema Marinović-Uzelac (1986.) prostorno planiranje je djelatnost srodna urbanističkom planiranju, koja obuhvaća veće teritorijalne cjeline sa ciljem prostornog usklađenja svih aktivnosti i procesa te održavanja i razvijanja povoljnih uvjeta za život i rad ljudi na određenom teritoriju. Zakon o prostornom uređenju navodi kako je prostorno planiranje kao interdisciplinarna djelatnost institucionalni i tehnički oblik za upravljanje prostornom dimenzijom održivosti, kojom se na temelju procjene razvojnih mogućnosti u okviru zadržavanja osobnosti prostora, zahtjeva zaštite prostora te očuvanja kakvoće okoliša i prirode određuje namjena prostora/površina, uvjeti za urbanu preobrazbu i urbanu sanaciju izgrađenih područja te uvjeti za ostvarivanje planiranih zahvata u prostoru. Iz toga proizlazi da prostorni planovi propisuju uvijete za građenje građevina i provedbu drugih zahvata u prostoru na određenoj razini i/ili lokaciji u skladu s kojim se izdaje akt za provedbu prostornog plana, smjernice za izradu prostornih planova užih područja kada je to propisano i mjere za urbanu sanaciju, ako su potrebne (Zakon o prostornom uređenju). Prostorni planovi donose se na državnoj, područnoj (regionalnoj) i lokalnoj razini te prostorni planovi zaštićenih područja. Pošto je Grad Zagreb administrativno i općina, prostorni planovi područne i lokalne razine su objedinjeni u jedan plan, no zato postoje dva generalna urbanistička plana (za naselje Zagreb i Sesvete) te urbanistički planovi uređenja pojedinih lokacija. Urbanističko i prostorno planiranje Zagreb bilježi kontinuirano od 1865.g. U ovom dijelu ćemo detaljnije proučiti položaj GČ Podsljeme u zadnja dva Prostorna plana Grada Zagreba iz 1986. i 2001.g. sa svim svojim dopunama, te zadnja dva Generalna urbanistička plana Zagreba iz 2003. i 2007.g. Kako bi se bolje shvatio položaj GČ Podsljeme u prostornim planovima, proći ćemo kroz kratki povijesni pregled.

Generalna regulatorna osnova iz 1865.g. uglavnom se bavi položajem željezničke pruge u prostoru Zagreba. Razmatra koji bi položaj najbolji bio za prugu Zagreb-Budimpešta te predlaže položaj novog željezničkog kolodvora u osi današnje Gundulićeve ulice. Druga generalna regulatorna osnova iz 1887./1889.g. obuhvaća veće područje od prethodne

regulatorne osnove iz 1865.g. te se gradsko područje dijeli na tri osnovne prostorne cjeline/razdjela, pri čemu su I. i II. razdjel definirali regulaciju nizinskog prostora od Ilice do Save, dok je III. razdjel određivao širenje grada na podbrežju Medvednice (Prostrono planska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20.st. i početka 21.st.). III. razdjel predstavljao je zonu rezidencijalnog karaktera tj. ljetnikovačko područje sa slobodnostojećim kućama. Uz proširenje područja proučavanja regulatorne osnove, glavni predmet promatranja i dalje je bila željeznica, odnosno povezivanje prostora sjeverno i južno od nje. Regulacija Milana Lenucija iz 1907.g. predstavlja prvi cjeloviti koncept razvoja Zagreba u 20.st. s obzirom da predlaže rješenje svih bitnih odrednica urbanog prostora, od prometne i komunalne infrastrukture do oblikovanja gradskih predjela planiranih za izgradnju različitih namjena (Prostorno planska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20.st. i početka 21.st.). I dalje se naglasak stavlja na željeznicu, no sada su bitni i industrijski pogoni te cestovni promet. Regulatorna osnova iz 1923.g. je djelomično izrađena te zahvaća dijelove područja južno od željezničke pruge i podbrežja Medvednice, ali bez regulacije izgradnje na širem prostoru, što doprinosi nastajanju brojnih neplanskih naselja te niz prometnih, higijenskih i ostalih urbanističkih problema. Sljedeći plan koje je donesen bio je generalni regulacioni plan grada Zagreba koji je donesen u prosincu 1937.g., no njegovu provedbu zaustavio je drugi svjetski rat. Nakon rata, donesena je Direktivna regulatorna osnova Zagreba 1953.g. kojom je planiran „funkcionalni grad“ za otprilike 600 000 stanovnika koji sadrži sve osnovne elemente koji su od važnosti za pravilno usmjerenje razvoja grada. Planirano je cca 5.000 ha stambenih naselja u nizinskom području (u kontinuirano izgrađenom dijelu grada bruto gustoće 100-180 st./ha, a u „vanjskim“ područjima 40-60 st./ha) i cca 4.000 ha na obroncima Medvednice (s rijetkom izgradnjom (pojedinačnom i u manjim susjedstvima) planirane bruto gustoće cca 10 st./ha odnosno za oko 40.000 stanovnika (Prostorno planska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20.st. i početka 21.st.). Plan karakterizira zoniranje grada prema osnovnim funkcijama stanovanja, rada i odmora te povezivanje zona prometnim sustavom. Prema tom regulatornom planu Medvednica je zona rekreacije sa Sljemenu kao glavnim centrom, te se na Sljemenju planiraju turistički, športski i lječilišni centri, dok se na padinama Medvednice predviđa zaštitni zeleni pojas uz brdska naselja s lječilištima, sanatorijima i planinarskim domovima. Generalnim urbanističkim planom iz 1971.g. predviđa se intenzivnija urbanizacija rubnih dijelova grada; primarno širenje površina namijenjenim za stanovanje. Dio plana posvećen je ugostiteljskim kapacitetima pri čemu je posebna pozornost posvećena aktivaciji sjevernih predjela, naročito sljemenske i podsljemenske zone, gdje bi se formirale izletničko-rekreacijske površine s odgovarajućim ugostiteljskim i turističkim kapacitetima. Postavljen je režim za održavanje bez

daljnjeg širenja naselja u podsljemenskoj zoni te na prekosavskom području. Isto tako su određena načela oblikovanja grada gdje se za podsljemensku zonu, kao i za središte grada, očekuje niža i zbijena gradnja, dok na potezima Savske i Držićeve omogućava se viša izgradnja. Sljedeći doneseni prostorni plan je Prostorni plan zagrebačke regije iz 1972./1978.g., no on nam nije relevantan za ovaj rad pošto obuhvaća širu gradsku okolicu, a ne sami grad.

Ključni prostorni planovi za razvoj Zagreba su Prostorni plan iz 1986. i 2001.g. sa svim svojim dopunama, te ćemo na njih staviti naglasak. Prostorni plan iz 1986.g. izrađen je na temelju tadašnjeg Zakona o prostornom planiranju i uređenju prostora, obuhvaća 14 općina (Centar, Črnomerec, Dubrava, Maksimir, Medveščak, Novi Zagreb, Peščenica, Samobor, Sesvete, Susedgrad, Trešnjevka, Trnje, Velika Gorica i Zaprešić) udruženih u Gradsku zajednicu općina Zagreb. Razvoj grada se planira kroz intenziviranje korištenja gradskog zemljišta, obnovom dotrajalog građevnog fonda, popunjavanje nedovršenih urbanističkih dijelova grada i dogradnjom podsljemenskih obronaka. Plan isto tako nalaže povratak urbanoj strukturi iz prošlosti koju karakterizira kompaktnija izgradnja s manjim visinama (4-5 etaža), oblikovanje javnog prostora, što uključuje ulice, trgove, parkove, javni gradski promet. Planom su određeni razni elementi u prostoru, naglasak u ovome dijelu će biti na gospodarstvu, stanovanju, sustavu naselja, javnom sadržaju i društvenom standardu, prirodi i njenoj zaštiti, prometu, infrastrukturi i komunalnom sustavu. Element gospodarstva baziran je na razmještaj industrije u gradu, no kako na području GČ Podsljeme nema industrije, nego samo trgovine na malo, ne pridodaje se veća pažnja promjeni načina korištenja zemljišta za tu svrhu, već ona pripada mješovitom korištenju zemljišta koji je većinom vezan u izgradnju zgrada te u sklopu njih poslovnih prostora. Dio stanovanje, odnosi se na povećanje stambenog fonda, zamjene dotrajalih stanova te se planiranom izgradnjom stanova treba osigurati stan s povećanjem stambenog prostora po stanovniku s 18,6 m² na 22,5 m² te povećanje površine stana s 59 m² na 64 m². U sustavu naselja današnja GČ Podsljeme pripada općini Zagreb te nema nikakvu dodatnu funkciju, pošto nije zasebno naselje. Što se tiče javnog sadržaja i društvenog standarda za osnovne škole i predškolske ustanove predviđena su uređenja objekata te „rezervacija“ prostora za izgradnju novih objekata. Ista je situacija i sa zdravstvenim ustanovama kao i sa obrazovnim, postojeći kapaciteti pokušavaju se poboljšati, ali se ostavlja prostora za dodatne kapacitete, što se tiče kulturnih sadržaja nema nekih posebnih smjernica. Priroda i njezina zaštita usmjerena je na očuvanje raznolikosti planinskih, brežuljkastih i nizinskih predjela Zagreba. Uz zaštitu parka prirode Medvednica, velika pažnja posvećuje se park-šumama i parkovima, pošto veliku površinu GČ Podsljeme zauzimaju upravo PP Medvednica i park-šume ovo je jedan od

najvažnijih segmenata Prostornog plana iz 1986.g. Prometna infrastruktura je svodi na lokalne ceste koje povezuju središte grada i Podsljeme tj. lokalne ceste su spojnice prema glavnim prometnim tokovima grada. Kroz GČ Podsljeme prolazi i regionalna prometnica koja povezuje centar Zagreba sa Krapinsko-zagorskom županijom. Područje GČ Podsljeme reljefno nije pogodno za izgradnju novih tramvajskih trasa (postojeća linija 15 Mihaljevac-Gračansko dolje), autobusni promet je planiran kao osnovni element javnog prijevoza. Od ostale infrastrukture bitna su groblja, pogotovo lokalna groblja Gračani, Šestine i Markuševec, kojim se pokušava rasteretiti gradska groblja, prostornim planom se omogućuje proširenje lokalnih groblja, ako za to postoji mogućnost, upravo zbog spomenutog rasterećenja. To su neke od glavnih stavki koje su vezane za GČ Podsljeme.

Prostorni plan Grada Zagreba iz 2001.g. donesen je nakon niza promjena ustroja Republike Hrvatske nakon čega Grad Zagreb postaje posebna i jedinstvena teritorijalna i upravna jedinica. Od tada se Prostorni plan Grada Zagreba odnosi na naselje Zagreb, područje Sesveta te naselja istočnog i južnog dijela Grada. Prostorni plan Grada Zagreba iz 2001.g. do danas je doživio niz izmjena i dopuna (2002., 2003., 2006., 2009., 2014., 2015.), a zadnja je bila 2017.g., taj niz izmjena i dopuna proizlazi iz donošenja novih zakona i propisa, što na razini države, što grada. Elemente koje ćemo pomnije proučiti isti su kao i za Prostorni plan iz 1986.g., a to su gospodarstvo, stanovanje, sustav naselja, javni sadržaji i društveni standard, priroda i njezina zaštita, promet, infrastruktura i komunalni sustav. Planom se omogućava smještanje gospodarskih sadržaja manjih dimenzija u već izgrađenim građevinama, što se uvelike odnosi na poslovni i ugostiteljsko-turistički sadržaj. Element stanovanja u ovom planu je izostavljen te je umjesto njega su stavljena građevinska područja, tamo se propisuju površine za gradnju tj. kakva njihova namjena može biti, GČ Podsljeme ima isključivo stambenu tj. mješovitu namjenu, uz zaštićena područja park-šuma. Kod sustava naselja i dalje se ništa ne mijenja, pošto GČ Podsljeme pripada naselju Zagreb. Što se tiče javnog sadržaja i društvenih standarada, predlaže se rekonstrukcija OŠ Markuševec, kao središnji objekt te odjeli Bačun i Vidovec. Rekreativne zone na Medvednici određene su Planom, no to je samo prijedlog, pošto se za područje parka prirode treba izraditi poseban prostorni plan. Pod elementom priroda i zaštita stavljena je kategorizacija poljoprivrednih površina te zaštita šuma, park-šuma i parkova, kao i zaštita voda tj. potoka. Izmjenom plana iz 2017.g. planira se zaštita seoskih naselja, a na području GČ Podsljeme to su Štefanovec, Vidovec i Medvedski Breg. Prometni element se nije previše mijenjao osim da se Planom predviđa rekonstrukcija postojeće ili gradnja nove sljemenske žičare s produžetkom u blizinu tramvajskog stajališta u Dolju te uređenjem i

izgradnjom terminalnih objekata i površina za parkiranje. Lokalna groblja, kao i u prošlom Planu, ostaju bitna radi rasterećenja velikih gradskih groblja te se i dalje planira njihov razvoj.

Osvrnut ćemo se i na Generalni urbanistički plan grada Zagreba iz 2007.g., konkretnije na izmjene i dopune iz 2016.g. Generalni urbanistički plan grada Zagreba utvrđuje temeljnu organizaciju prostora, zaštitu prirodnih, kulturnih i povijesnih vrijednosti, korištenje i namjenu površina s prijedlogom uvjeta i mjere njihova uređenja, za područje od oko 220 km² i obuhvaća uže gradsko područje između medvedničke šume i zagrebačke obilaznice, uključujući i njegovo povijesno središte te se nadovezuje na Prostorni plan Grada Zagreba (Grad Zagreb). Urbana pravila određena su u skladu s prirodnim i urbanističko-arhitektonskim nasljeđem, lokalnim uvjetima, stupnjem konsolidiranosti područja te s korištenjem i namjenom prostora (GUP grada Zagreba). Urbanim pravilima se određuju propozicije za uređenje prostora i lokacijski uvjeti za gradnju, osim za prostore gradskih projekata. GČ Podsljeme prema GUP-u grada Zagreba pripada konsolidiranim gradskim područjima, to je područje s dovoljno razvijenom mrežom ulica, mrežom drugih javnih površina i prepoznatljivom fizičkom strukturom; prostor se uređuje sa ciljem dopune i unapređivanja stanja, nova gradnja i uređenje (izgrađenoga i neizgrađenoga) se interpolira. Neke od glavnih smjernica kod izgradnje su: zaštita i uređenje vrijednosti prostora, osobito park-šuma, parkova i pejzažnih i zaštitnih zelenih površina; čuvanje graditeljskog naslijeđa, posebno središta starih sela; gradnja pretežito stambenih građevina manjih gabarita na velikim građevnim česticama i gradnja pratećih građevina javne i društvene namjene; na zahvate u prostoru u zaštićenim dijelovima prirode, na kulturnim dobrima i na nalazištima strogo zaštićenih i ugroženih biljnih vrsta na ovom prostoru primjenjuju se i odgovarajuće odredbe. Ovime spomenutim na području GČ Podsljeme nemoguće je izgraditi zgradu višu od 4 etaže, ako bi se takva zgrada izgradila, ona bi uvelike narušila vizuru Podsljemena, pošto takve zgrade nema na tom području. GUP-om je doneseno da će se izraditi studija Centra Šestina koja bi donijela kvalitetnije prometno i prostorno rješenje u zoni groblja i crkve. Studija je izrađena te je cijeli projekt izrade kružnog toka u centru Šestina, kao najboljeg prometnog rješenja, završen.

Postoji još detaljnija razina prostornih planova, a to su urbanistički planovi uređenja i detaljni planovi uređenja. Od aktualnih planova za područje GČ Podsljeme nije donesen niti jedan, a 2017.g. stavljen je izvan snage Detaljni plan uređenja Gračani-Dolje, kako bi se mogao ponovo izraditi.

Svaka gradska četvrt donosi svoj plan i program rada za narednu godinu pa tako i GČ Podsljeme. U planu i programu se većinom rješavaju problemi infrastrukture (popravak

vodoopskrbne mreže, cesta, održavanje javnih površina, održavanje objekata društvene namjene) te se donose prijedlozi za veće investicije, koje mora odobriti gradska skupština.

Za buduću i bolji razvoj gradske četvrti Podsljeme potrebno je, prvenstveno, bolje prometno rješenje u zoni osnovne škole Šestine, povezivanje Šestina i Gračana, riješiti pitanje sanatorija Brestovec, povećati kapacitete vrtića i škola te poboljšati infrastrukturu istih, otvoriti podružnicu Knjižnica grada Zagreba. Nakon izgradnje kružnog toga u Šestinama, poboljšala se protočnost prometa prema centru grada, no otvorio se novi problem, a to je prilaz OŠ Šestine s glavne ceste, problem nastaje kod prometne signalizacije i manjka prostora za proširenjem glavne ceste. Proširenjem ceste dobio bi se dodatni prometni trak koji bi smanjio gužve na tom potezu. Kako bi se smanjilo opterećenje na cestama potrebno je bolje cestovno povezati Šestine i Gračane, postojeće ceste na tom području treba urediti i bolje označiti, što u GUP-u stoji, no po tom pitanju još uvijek nije ništa poduzeto. Javni gradski prijevoz dobro funkcionira na području GČ Podsljeme, potrebno je jedino uvesti češće polaske autobusa u vrijeme odlaska/dolaska na posao, školu, itd. Očuvanje kulturne baštine prioritet je koji je propisan Prostornim planom i GUP-om, to se najviše odnosi na očuvanje starih kuća, što se posebice odnosi na Vidovec koji ima najviše takvih kuća. Sanatorij Brestovec ima sve predispozicije da postane novo ugostiteljsko-turističko središte, pogotovo što je u samoj blizini napravljena međustanica žičare. Vrtićkih kapaciteta manjka te je potrebno izgraditi novi prostor ili prenamijeniti postojeći objekt, lokaciju nove podružnice vrtića najbolje bi bilo potražiti na području mjesnog odbora Mlinovi, pošto trenutno ne postoji niti jedan objekt na tom području. Ranije je spomenuto da škole nemaju potrebnu infrastrukturu za provođenje tjelesne nastave, tako pojedine škole nemaju sportsku dvoranu, dok druge nemaju vanjski sportski teren, to je potrebno detaljnije razraditi i omogućava li to prostor napraviti potrebne intervencije kako bi se kvaliteta školstva poboljšala.

6. ZAKLJUČAK

Prostorna struktura nekog područja proizlazi iz međusobnog odnosa fizičko-geografskih obilježja tog prostora i ljudske djelatnosti. Kako je gradska četvrt Podsljeme smještena na obroncima Medvednice tj. uz samu granicu parka prirode Medvednice, fizičko-geografska obilježja tog prostora uvelike su utjecala na razvoj naselja koja danas čine gradsku četvrt Podsljeme. Od prapovijesti na ovom području su nađeni tragovi naselja. Zbog nepristupačnog terena nikada se nisu razvila veća naselja, no zbog dobre klime i položaja na južnim padinama te brojnih potoka, stanovnici naselja bavili su se poljoprivredom te tako opskrbljivali Zagreb sa namjericama i drugim stvarima. Kako se Zagreb širio prema jugu, tako je sjeverni dio postepeno napuštao poljoprivredu. Šestine, Mlinovi i dio Gračana sve su privlačniji kao mjesta na kojima bi se gradili ljetnikovci, zbog prirode i mirnoće kraja. Današnje područje gradske četvrti Podsljeme u sastav grada pripojeno je tek 50-ih godina prošlog stoljeća, što je uzrok kasne urbanizacije tog prostora. Kako je poljoprivreda napuštena, tako su se na nekadašnjim poljoprivrednim zemljištima počele graditi kuće, a kasnije i zgrade. Time gradska četvrt Podsljeme postaje primarno rezidencijalna četvrt, čiji stanovnici na rad odlaze u druge četvrti. Prema udjelu visokoobrazovanog stanovništva mjesni odbor Vidovec i Markuševac imaju daleko niže stope visokoobrazovanog stanovništva od mjesnog odbora Šestine, Mlinovi i Gračani. U razvoju mjesnih odbora uvelike je utjecala i blizina centra grada tj. obrazovnih ustanova, gdje su mjesni odbori koji su najbolje povezani s javnim gradskim prijevozom u najpovoljnijem položaju, a to su Šestine, Mlinovi i Gračani. Kako bi se te razlike smanjile potrebno je poboljšati prometnu povezanost i infrastrukturu Markuševca i Vidovca. Prostorno-planska dokumentacija ne daje detaljne razvojne planove za područje gradske četvrti Podsljeme, već se i dalje ukazuje na važnost očuvanja prirode tj. zaštićenih područja. Prostorno-planski dokumenti trebali bi se više posvetiti područjima slabije kvalitete života, Markuševac i Vidovec kako bi se postigao što ravnomjerniji razvoj.

7. LITERATURA

- Bognar, A., 1994: *Geomorfološke značajke reljefa Zagreba i okolice*, *Geografski horizont*, str. 27-34
- Bunjak Pajdek, M., 2018: *Historijsko geografski razvoj zagrebačkih prigorских naselja*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu
- Goldstein, I., 2013: Novo lice grada, u: *Povijest grada Zagreba, 20. i 21. stoljeće* (ur. Goldstein, I. i Goldstein, S.), Novi Liber, Zagreb, 174-240.
- Goldstein, I., Goldstein, S., 2013: U Federativnoj Jugoslaviji, u: *Povijest grada Zagreba, 20. i 21. stoljeće* (ur. Goldstein, I. i Goldstein, S.), Novi Liber, Zagreb, 118-171.
- Gračanin, H., 2012: Zagrebačko područje do osnutka Biskupije, u: *Povijest grada Zagreba, od prehistorije do 1918.* (ur. Goldstein, I. i Goldstein, S.), Novi Liber, Zagreb, 2-27.
- Grad Zagreb, 2019: Prostorno planska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. Stoljeća i početka 21. stoljeća, https://www.zagreb.hr/userdocsimages/arhiva/prostorni_planovi/publikacije/Grad%20Zagreb%20-%20Af_%20Studija%20PPGZ_2019.pdf
- Hren, J., 2003: *Urbanizacija Podsljemena*, magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu
- Holjevac, Ž., 2012: Temelji modernizacije, u: *Povijest grada Zagreba, od prehistorije do 1918.* (ur. Goldstein, I. i Goldstein, S.), Novi Liber, Zagreb, 298-348.
- Kolar, M., 2014: Urbanistički razvoj Zagreba tijekom 17. i 18. stoljeća, *Essehist*, 6(6), 77-83, <https://hrcak.srce.hr/184352>
- Marinović-Uzelac, A., 1986: *Naselja, gradovi, prostori*, Tehnička knjiga, Zagreb
- Nikolić Jakus, Z., 2012: Počeci srednjovjekovnog grada, u: *Povijest grada Zagreba, od prehistorije do 1918.* (ur. Goldstein, I. i Goldstein, S.), Novi Liber, Zagreb, 30-60.
- Penzar, B., 1976: *Klima Zagreba*, u: *Centralna naselja i gradovi SR Hrvatske* (ur. Crkvenčić, I.), Školska knjiga, Zagreb
- *Podsljeme, Gradske četvrti Grada Zagreba*, Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, Zagreb, 2019, <https://www.zagreb.hr/userdocsimages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/15%20Podsljeme.pdf>
- Pribičević, B. i dr., 2007: *Geodinamika prostora grada Zagreba*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb

- Prelogović, V., 2009: Primjena faktorske analize u istraživanju socio-prostorne strukture grada: primjer Zagreba, *Hrvatski geografski glasnik* 71 (1), 67-82, <https://doi.org/10.21861/hgg.2009.71.01.04>
- Prostorni plan Grada Zagreba, Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, 2014, <https://www.zzpugz.hr/prostorni-plan-grada-zagreba/>
- Regan, K., 2012: Preporodno doba, u: *Povijest grada Zagreba, od prethistorije do 1918.* (ur. Goldstein, I. i Goldstein, S.), Novi Liber, Zagreb, 252-296.
- Roglić, J., 2007: *Fizičko geografska obilježja Zagreba i okolice*, Geografsko društvo Split, Zagreb – Split
- Sić, M., 1984: Razvoj mreže gradskog autobusnog prometa kao pokazatelj urbanizacije Zagreba, *Acta Geographica Croatica*, 19 (1), 51-57, <https://hrcak.srce.hr/99149>
- Sić, M., 1994: Razvoj i perspektiva Zagreba kao prometnog čvorišta europskog značaja, *Hrvatski geografski glasnik*, 56 (1), 129-142, <https://hrcak.srce.hr/63856>
- Šegota, T., Filipčić, A., 1996: *Klimatologija za geografe*, III. prerađeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb.
- Štefanec, N., 2012: Grad na prvoj crti obrane, u: *Povijest grada Zagreba, od prethistorije do 1918.* (ur. Goldstein, I. i Goldstein, S.), Novi Liber, Zagreb, 108-152.
- Valožić, L., Radeljak, P., Živković, R., 2012: Prostorna analiza upisnih područja osnovnih škola u Gradu Zagrebu, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (2), 27-51, <https://doi.org/10.21861/HGG.2012.74.02.02>
- Vresk, M., 2002: *Grad i urbanizacija*, Školska knjiga, Zagreb
- Zakon o prostornom uređenju, 2020, <https://www.zakon.hr/z/689/Zakon-o-prostornom-ure%C4%91enju>
- Žuljić, S., 1964: Zagreb i okolica, *Hrvatski geografski glasnik*, 26 (1), 65-178, <https://hrcak.srce.hr/56144>

8. IZVORI

- Državna geodetska uprava, n.d.: *Geoportal*, <https://geoportal.dgu.hr/> (12.1.2022.)
- Državni hidrometeorološki zavod, n.d.: *Klimatološki podaci*, https://meteo.hr/klima.php?section=klima_podaci¶m=k1&Grad=zagreb_maksimir (12.1.2022.)
- Državni zavod za statistiku, 2003: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31.03.2001.: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima*, <https://web.dzs.hr/arhiva.htm> (10.9.2022.)
- Državni zavod za statistiku, 2013: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu, po naseljima*, <https://web.dzs.hr/arhiva.htm> (20.9.2022.)
- Državni zavod za statistiku, 2022: *Stanovništvo prema starosti i spolu po gradskim četvrtima Grada Zagreba, Popis 2021.*, <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/> (11.11.2023.)
- Geofabrik, n.d.: *Map data from OpenStreetMap*, <https://www.geofabrik.de/> (2.3.2022.)
- Geoportal Zagreb, n.d.: *Zagrebačka infrastruktura prostornih podataka*, <https://geoportal.zagreb.hr/> (4.3.2022.)
- Grad Zagreb, 2019: *Gradske četvrti Grada Zagreba, Podsljeme, prostorna i statistička analiza*, <https://www.zagreb.hr/userdocsimages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/15%20Podsljeme.pdf> (2.3.2022.)
- Grad Zagreb, 2018: *Mreža osnovnih škola Grada Zagreba*, <https://zagreb.hr/mreza-osnovnih-skola-grada-zagreba/11581> (10.1.2023.)
- Grad Zagreb, 2013.: *Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2012.*, <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)
- Grad Zagreb, 2014.: *Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2013.*, <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)
- Grad Zagreb, 2015.: *Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2014.*, <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)
- Grad Zagreb, 2016.: *Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2015.*, <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)
- Grad Zagreb, 2017.: *Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2016.*, <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)

- Grad Zagreb, 2018.: Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2017., <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)
- Grad Zagreb, 2019.: Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2018., <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)
- Grad Zagreb, 2020.: Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2019., <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)
- Grad Zagreb, 2021.: Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2020., <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)
- Grad Zagreb, 2022.: Građevinarstvo, Završene zgrade i stanovi u 2021., <https://www.zagreb.hr/gradjevinarstvo/1028> (4.1.2023.)
- Hrvatsko društvo krajobraznih arhitekata, 2019: Potoci grada Zagreba, https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/dokumenti/7_3MDK_KLEMAR_HDKA_ZGpotoci.pdf (13.1.2022.)
- Hrvatske vode, 2014: *Sustav zaštite od poplava Grada Zagreba*, Vodnogospodarski odjel za gornju Savu, <https://www.zagreb.hr/userdocsimages/arhiva/3.B.TomislavGazi%C4%87.pptx> (13.1.2022.)
- Hrvatske vode, 2019: *Uloga akumulacija i retencija u zaštiti od poplava urbanih sredina – primjer grada Zagreba*, https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/dokumenti/8_3MDK_JURISA_HV_aku_ret.pdf (13.1.2022.)

Prilozi

Popis slika

Slika 1 Smještaj GČ Podsljeme u odnosu na grad Zagreb	2
Slika 2 Hipsometrijska karta gradske četvrti Podsljeme	8
Slika 3 Nagiba padina na području gradske četvrti Podsljeme	9
Slika 4 Karta retencija na području grada Zagreba	10
Slika 5 Potoci na području gradske četvrti Podsljeme	11
Slika 6 Prikaz nekadašnjih općina Zagreba i današnjih mjesnih odbora GČ Podsljeme	16
Slika 7 Način korištenja zemljišta u gradskoj četvrti Podsljeme	18
Slika 8 Trgovački centar Meridijan 16.....	19
Slika 9 Mreža osnovnih škola grada Zagreba, GČ Podsljeme	23
Slika 10 Distribucija sportsko-rekreacijskih centara u GČ Podsljeme	25
Slika 11 Javni gradski promet i glavne prometnice na području gradske četvrti Podsljeme ...	28
Slika 12 Dobno-spolna piramida gradske četvrti Podsljeme prema popisu stanovništva 2011.g.	30
Slika 13 Dobno-spolna piramida gradske četvrti Podsljeme prema popisu stanovništva 2021.g.	31
Slika 14 Udio visokoobrazovanog stanovništva u stanovništvu starom 15 i više godina po mjesnim odborima, Popis 2011.....	32
Slika 15 Udio visokoobrazovanog stanovništva u stanovništvu starom 15 i više godina po gradskim četvrtima, Popis 2011.	33
Slika 16 Udio nezaposlenih u odnosu na radno sposobno stanovništvo staro 15 i više godina po gradskim četvrtima, Popis 2011.	34
Slika 17 Način korištenja zemljišta prema Prostornom planu Grada Zagreba.....	37
Slika 18 Novoizgrađene urbane vile na području MO Mlinovi	38
Slika 19 Urbane vile na području MO Mlinovi.....	39
Slika 20 Karakteristika linijskog tipa sela u MO Vidovec.....	39
Slika 21 Obiteljske kuće u MO Vidovec.....	40

Popis tablica

Tablica 1 Broj završenih zgrada i stanova u Zagrebu od 2004. do 2021.g.	20
Tablica 2 Završene zgrade i stanovi prema broju soba u GČ Podsljeme od 2012.-2021.g.....	21
Tablica 3 Broj završenih zgrada po gradskim četvrtima Grada Zagreba od 2012. do 2021.g.	21
Tablica 4 Kretanje broja stanovnika gradske četvrti Podsljeme prema popisima stanovništva 2001.g, 2011.g. i 2021.g.....	29